

Religions autòctones de l'Àsia oriental: el Japó i Corea

Shintoisme i xamanisme

Antonio José Doménech del Río

PID_00166051

Universitat Oberta
de Catalunya

www.uoc.edu

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. El shintoisme japonès	7
1.1. Introducció: el paper del shintoisme en la cultura japonesa	7
1.2. Trets característics del shintoisme	8
1.2.1. <i>Kami</i>	8
1.2.2. Santuaris i llocs sagrats	10
1.2.3. Rituals, cerimònies i festivals	12
1.3. Evolució històrica del shintoisme	14
1.3.1. Shintoisme primitiu	14
1.3.2. Shintoisme organitzat (593-1185)	16
1.3.3. Sincretisme shintoisme-buddhisme	19
1.3.4. Característiques del shintoisme durant el període medieval	20
1.3.5. Predomini del shintoisme en el període Tokugawa (1600-1868)	20
1.3.6. El shintoisme d'estat en la restauració Meiji (1868-1912)	22
1.3.7. El shintoisme i el nacionalmilitarisme dels anys trenta	23
1.3.8. El shintoisme després de la Segona Guerra Mundial	24
1.4. El shintoisme en el Japó contemporani	24
2. El xamanisme o muisme coreà	26
2.1. El xamanisme en els orígens de la cultura coreana	26
2.2. Principals característiques del muisme	28
2.2.1. Principis bàsics	28
2.2.2. Cosmologia	29
2.2.3. El panteó xamànic coreà	30
2.2.4. Els xamans, <i>mudang</i>	31
2.2.5. Ritus i cerimònies	31
2.3. Evolució històrica del muisme	32
2.4. <i>Mudang</i> , els xamans i les xamans	35
2.4.1. La crida a ser <i>mudang</i>	35
2.4.2. Ritu d'iniciació, <i>naerim kut</i>	36
2.4.3. Període de formació de les <i>mudang</i>	36
2.4.4. La <i>mudang</i> i la seva relació amb els esperits	37
2.4.5. La <i>mudang</i> i la seva relació amb els seus fidels, <i>tangol</i>	37
2.5. <i>Kut</i> , el principal ritu xamànic	38

2.5.1. Tipus de <i>kut</i>	39
2.5.2. Estructura del <i>kut</i>	39
2.6. La dona coreana i el muisme	41
Resum	44
Glossari	45
Bibliografia	46

Introducció

En aquest cinquè mòdul s'estudiaran les religions autòctones del Japó i Corea. Després d'haver analitzat les tres principals tradicions religioses de l'Àsia oriental (confucianisme, taoisme i buddhisme), podrem profunditzar en dues tradicions religioses que estan íntimament lligades a la terra i a les característiques culturals de les nacions en què van néixer. Aquestes dues tradicions són el shintoisme i el muisme (o xamanisme coreà).

Les tres tradicions del confucianisme, taoisme i buddhisme han influenciat religiosament i culturalment tant la Xina com Corea i el Japó. Van passar des de la Xina a Corea i el Japó i, en cada una d'aquestes nacions, han pres característiques molt específiques després de barrejar-se amb les religions autòctones ja existents en aquests territoris abans de la seva arribada. Aquestes tradicions pròpies (shintoisme i muisme) estaven arrelades al Japó i Corea respectivament abans de l'arribada de les altres tradicions religioses i es van anar desenvolupant al mateix temps que aquestes cultures anaven evolucionant. Per aquest motiu, conèixer l'origen d'aquestes tradicions és important per a poder entendre la personalitat i el pensament japonès i coreà.

En aquest mòdul analitzarem els principals elements del shintoisme i del xamanisme, les seves doctrines, ritus, "escriptures" (quan n'hi hagi, ja que són religions en les quals la tradició oral és molt important), trets característics, figures religioses, festivitats, santuaris, etc.

També dedicarem bona part de la nostra atenció a l'evolució històrica i a les transformacions que han anat experimentant al llarg dels segles i els canvis produïts pel contacte amb les altres tradicions religioses i amb la modernitat. En tractar-se de tradicions mil·lenàries també és important analitzar com s'han sabut adaptar als reptes del món contemporani.

Finalment, profunditzarem tant en els aspectes històrics com en els elements doctrinals i les pràctiques. No es tracta d'una simple enumeració de conceptes, sinó d'una aproximació real a les seves pràctiques i un intent per comprendre l'esperit que mou els seus creients, de manera que puguem conèixer millor l'ànima d'aquests dos pobles, el japonès i el coreà.

Objectius

En aquest mòdul ens proposem adquirir uns coneixements sobre les tradicions locals del Japó i Corea i embrancar-nos més profundament en la cultura d'aquestes dues nacions. Per això, els objectius que pretenem assolir en aquest mòdul són els següents:

1. Estudiar els trets més característics del shintoisme.
2. Analitzar l'evolució històrica experimentada pel shintoisme.
3. Veure com el shintoisme s'ha barrejat amb el budhisme i el confucianisme al llarg de la història.
4. Comprendre les formes d'expressió del shintoisme en la societat contemporània japonesa.
5. Conèixer, per mitjà del shintoisme, alguns dels trets més característics de la cultura japonesa.
6. Estudiar de quina manera el muisme està en l'origen de la cultura coreana.
7. Aprofundir en les principals característiques del xamanisme coreà.
8. Analitzar l'evolució històrica del muisme i la seva relació amb les altres tradicions religioses existents al país.

1. El shintoisme japonès

1.1. Introducció: el paper del shintoisme en la cultura japonesa

El shintoisme és freqüentment descrit com la religió nacional del Japó; actualment hi ha prop de seixanta milions de seguidors d'aquesta religió (les xifres oficials del Govern japonès, poc rigoroses, parlen d'uns cent deu milions), malgrat que al Japó no hi ha cap impediment a ser seguidor de les pràctiques confucianes i buddhistes i, al mateix temps, lliurar-se als cultes shintoistes. Això és degut al fet que el shintoisme està íntimament lligat al poble japonès i al món que l'envolta. El shintoisme inclou una gran varietat de mites, creences i pràctiques religioses.

Entre altres coses, la mitologia shintoista ensenya que el Japó i el poble japonès van ser directament creats pels déus, i que els emperadors eren descendents directes d'un d'ells.

Els *kami* (神), déus del shintoisme, estan arrelats en les bases del món japonès; les seves llegendes i mites ens descriuen la creació i els orígens de la terra japonesa i de la seva gent. Per tant, podem dir que és una religió que se centra en la unitat i la comunitat que forma el poble japonès, i en la seva gent i la seva existència en aquest món. És per aquesta raó que pràcticament tots els japonesos es consideren seguidors d'aquesta religió i, en certa manera, fins i tot es podria dir que shintoisme i ser japonès són sinònims.

En el Japó rural, els temples dedicats als déus del shintoisme eren tradicionalment els llocs centrals de la vida de la comunitat. S'hi guardava el *kami* protector del poble i els seus habitants, i a ells s'hi dirigien tots els membres de la comunitat per oferir les seves oracions i demanar al déu en qüestió una bona collita, el do de la fertilitat o la prosperitat. Els temples i els seus *kami* eren també el lloc de reunió per a celebracions i festivals durant tot l'any.

Aquests aspectes del shintoisme continuen vius fins i tot avui en el Japó contemporani i no són simplement un vestigi del Japó folklòric. Els festivals continuen essent moments molt importants per al poble japonès tant en les zones rurals com en les urbanes. A més, el paper dels *kami* i els seus temples com a guardians de la fertilitat i la producció ha estat també salvaguardat fins i tot per les grans companyies i empreses japoneses, moltes de les quals construeixen petits temples, en els quals es venera els *kami* protectors dels seus negocis.

Representació del *kami* o déu del Tro de la tradició shintoista

Un altre aspecte més controvertit del shintoisme és la seva relació amb el nacionalisme japonès i les seves connexions amb els poders polítics. El shintoisme va concedir a l'emperador de la nació el rang de *kami*, 'déu', i al seu torn el Govern de la nació es va convertir en el protector del shintoisme. L'emperador és considerat com a descendent directe d'*Amaterasu* (天照), la poderosa deessa del Sol. Aquest mite confereix una posició especial a l'emperador, que en alguns moments de la història ha estat considerat un déu vivent. L'emperador era considerat el símbol unificador del Japó. Fins i tot en l'actualitat per a alguns japonesos, especialment les generacions més grans, l'emperador continua essent respectat com una divinitat, i el poble japonès, un poble triat pels déus. Però també hi ha molts japonesos que s'oposen fortament a aquesta connexió entre l'Estat, la política i el shintoisme. Aquest continua essent un tema de controvèrsia i discussió per a molts ciutadans japonesos.

El shintoisme, per tant, incorpora molt diversos temes, des dels elements populars i polítics fins als pròpiament religiosos que el caracteritzen com a tradició religiosa, com per exemple les seves figures espirituals, els *kami*, els llocs sagrats, els rituals, les oracions, etc., aspectes que analitzarem al llarg d'aquest mòdul.

1.2. Trets característics del shintoisme

En aquest apartat descriurem alguns dels elements i trets més característics del shintoisme, i també algunes de les seves pràctiques més significatives.

1.2.1. *Kami*

El shintoisme no té fundador ni escriptures originals. La creença i la pràctica shintoista giren entorn de l'adoració dels *kami*, divinitats que supervisen gairebé qualsevol aspecte de la naturalesa i de la vida humana. La paraula *shinto* (神道) en japonès està composta de dos ideogrames: "shin" (神), que equival al terme indígena *kami* i significa 'déu' o 'divinitat', i "to" (道), que significa 'camí'. El terme com a tal es va començar a utilitzar al segle VI, per a distingir-lo de la nova religió buddhista que llavors s'havia fixat ja al Japó.

Podríem traduir la paraula *shinto* com 'el camí dels *kami*'. El terme *kami* és una paraula honorífica que designa els esperits sagrats. Tots els éssers tenen aquests esperits, i en certa manera es pot dir que tots els éssers poden ser considerats *kami* o poden arribar a ser-ho.

Malgrat que hi ha diversos tipus de *kami*, tots comparteixen algunes característiques en comú.

Amaterasu omikami (天照大神)

Deessa del Sol i filla gran d'*Izanagi*, és una de les deïtats més importants de la mitologia japonesa. Va néixer de l'ull esquerre del seu pare, mentre aquest es rentava després de tornar de l'infern. Se la venera com a divinitat espiritual i com a avantpassada sagrada de la família imperial. La seva història es relata en els poemes èpics *Kojiki* i *Nihonshoki*.

Els caràcters japonesos

Els caràcters japonesos es poden llegir en la seva majoria amb una doble pronunciació: l'original japonesa (*kun-yomi*) i la derivada del xinès (*on-yomi*). Per això, el caràcter 神 es pot llegir com a *shin* (del xinès *shen*) o com a *kami*.

1) No tenen forma pròpia, sinó que generalment la seva presència es materialitza en objectes que actuen com a receptacles (arbres, pedres, vares, estendards, etc.). Antigament les nines al Japó es dissenyaven precisament com a residència dels *kami*, i només molt després es van convertir en una joguina per a nens.

2) Els *kami* no exerceixen una funció ètica. Són forces que responen positivament o negativament depenent de com se les tracti. No importen les virtuts interiors dels homes que sol·liciten els seus favors, sinó únicament la correcció dels rituals, les ofrenes i el culte.

3) Els *kami* habiten en un món propi, malgrat que se'ls pugui convocar perquè visitin el món dels homes, mitjançant rituals celebrats en determinades èpoques.

4) La majoria de *kami* avorreix la imperfecció que representen la mort, la brutícia i la sang. Se senten especialment ofesos per la sang vessada en els naixements humans o durant la menstruació, i també pels efluvis dels morts. Qualsevol persona afectada per aquests tipus d'impureses s'ha de mantenir allunyada dels llocs de culte durant un cert període de temps.

5) Finalment, els *kami* no pretenen revelar la veritat última ni mostrar un camí de transformació interior, sinó que simplement concedeixen benediccions materials: guariments, matrimonis, riquesa, talent, etc. En el shintoisme no hi ha lloc per a un camí interior ni tampoc per a la il·luminació.

Tipus de *kami*

Podem classificar els objectes, fenòmens i éssers que des de temps remots han estat designats com a *kami* en les categories següents:

1) Les **qualitats** de la fertilitat, del creixement i de la producció.

2) Els **fenòmens naturals**, com el vent i els trons.

3) Els **objectes naturals**, com el sol, les muntanyes, els rius, els arbres i les roques.

4) Alguns animals.

5) Els **esperits dels avantpassats**, entre els quals hi ha els esperits dels avantpassats imperials i els avantpassats de les famílies nobles. Els esperits dels herois nacionals, homes que van destacar per les seves accions o virtuts, aquells que han contribuït amb les seves vides al creixement de la civilització, la cultura i el desenvolupament humà; o aquells que han mort per la nació.

6) També són considerats *kami* els **esperits guardians** de la terra, dels oficis i de les ocupacions.

7) No tots els *kami* són esperits superiors als humans i benèvols amb ells, sinó que també alguns esperits són considerats **malignes** o **oni** (鬼, 'dimonis'). Aquests dimonis de la tradició japonesa són invisibles. Es creu que alguns són esperits animals capaços d'apropiar-se d'una persona. Entre els més temuts hi ha l'esperit de les guilles, i qui està posseït per ell s'ha d'enfrontar a tot tipus de calamitats, com malalties o, fins i tot, la mort.

8) Els esperits malignes coneguts com a **obake** (御化け) o **fantasmes**. Es creu que són capaços de causar danys considerables, encara que és possible expulsar-los mitjançant rituals adequats.

La funció de **guardians** és especialment important entre els *kami*. Cada *kami* té les seves pròpies característiques, aptituds i missions; i cada un d'ells és adorat com el fundador o guardià d'algun objecte o fenomen concret.

Per exemple, un és el guardià de la distribució de l'aigua, un altre de la fabricació de les medicines, i un altre del guariment de les malalties. També hi ha *kami* que són els protectors d'un determinat territori, grup o clan.

Els *kami* protectors dels clans (*uji*, 氏) tenen especial importància. Són anomenats *ujigami* (氏神) i sempre són venerats als santuaris. Es poden trobar nombrosos santuaris dedicats a aquests *kami* per tota la nació. Els *ujigami* eren, per tant, un mitjà de cohesió ideològica i d'identificació i podien prendre en la seva caracterització pròpia alguns trets definitoris de l'ambient natural en què se situava l'*uji*.

1.2.2. Santuaris i llocs sagrats

Els santuaris del shintoisme (*jinja*, 神社), dedicats a diversos *kami*, estan dispersos per tot el Japó. I com que hi ha molts *kami* que animen diferents elements de la naturalesa i l'entorn, també hi ha molts llocs que per la seva naturalesa es consideren sagrats. Per exemple, es considera que la muntanya Fuji és un *kami* i les persones que l'escalen fan un acte d'adoració en pujar-hi.

Kami del Vent, un dels molts déus dels fenòmens naturals

uji (氏)

El Japó primitiu s'organitzava en llinatges, *uji*, que determinaven l'estructura de relacions socials; la pertinença a l'*uji* se sustentava en llaços de parentesc comuns, en l'acceptació de la prefectura de l'*uji* i en el culte de la divinitat protectora, *ujigami*.

Santuari shinto o jinja

El santuari shintoista actua com a focus d'una enorme varietat de rituals i d'activitats. Els japonesos van a visitar els santuaris per demanar als déus per les seves necessitats, que poden anar des de la salut fins que els fills aprovin els exàmens d'accés a la universitat. Aquestes peticions personals són la forma més comuna de l'observança shintoista. Però els rituals més importants que es fan en els santuaris són els celebrats amb motiu de la festivitat anual (*matsuri*, 祭) del *kami* local, moment en què tota la població es reuneix al santuari per venerar-lo.

El *matsuri* és un acte simbòlic en el qual els participants entren en contacte directe amb els *kami*. Hi ha diversos tipus de *matsuri*: de súplica, d'agraïment, solemnes, festius, etc. En qualsevol cas, el *matsuri* representa un dels dos principals tipus de festivitat o cerimonial que hi ha avui en dia al Japó, junt amb el *nenchu gyōji* (年中行事, d'origen xinès o budhista).

Per a entrar al recinte d'un santuari primer s'ha de passar sota la **torii** ('porta', 鳥居, imatge del marge) que representa el llindar que separa el món extern i secular del món sagrat dels déus. La porta està normalment fistonejada amb *heihaku* (幣帛), tires esquinçades de paper col·locades per parelles i que simbolitzen la presència dels *kami*. Dins el recinte hi ha un abeurador de pedra amb aigua pura i, almenys, un cullerot de bambú. El creient treu una mica d'aigua, l'aboca a les seves mans i es mulla lleugerament els llavis; així purifica el seu cos per dins i per fora, i es prepara per presentar-se davant els déus.

El santuari típic es compon de dos elements principals: el *honden* ('santuari', 本殿), que conté la imatge del *kami* i que rares vegades, o mai, visita el públic seglar, i el *haiden* ('oratori', 拜殿). El creient s'aproxima al *haiden*, fa una petita ofrena monetària i o bé toca una campana lligada a una llarga corda, o bé fa un parell de picaments de mans per a cridar l'atenció del *kami*. Després s'inclina amb les mans juntes en actitud d'oració i en silenci demana el favor del *kami*. Una vegada feta la demanda, el fidel torna a fer un picament de mans per a assenyalar la fi de l'oració.

A més d'aquests santuaris públics, les famílies tradicionals japoneses tenen a casa seva un santuari en miniatura o *kamidana* (神棚). S'hi troba una rèplica en mida petita d'un *honden* ('santuari') amb els noms dels **avantpassats** de la família, els quals són honrats com a *kami*. Un dels membres de més edat de la família, generalment l'àvia, cuida el *kamidana* col·locant-hi tots els matins tasetes de *sake* i plats amb alguns grans d'arròs i verdures. Als santuaris, els sacerdots són els qui, d'una manera similar, fan la presentació d'ofrenes als *kami*, perquè aquests puguin dur a terme les seves tasques en favor dels humans.

1.2.3. Rituals, cerimònies i festivals

Els ritus i les cerimònies shintoïstes commemoren la vida, tant la vida quotidiana com els moments més importants de la vida de l'individu, la comunitat o la nació. Aquestes cerimònies poden ser fetes a la casa o en llocs públics, però sobretot adquireixen més solemnitat als santuaris. Aquests ritus tenen com a finalitat buscar la protecció dels *kami* contra les desgràcies i al mateix temps procurar la felicitat i la pau dels individus i la comunitat.

Les cerimònies varien molt en la seva complexitat entre les fetes a les cases particulars, les fetes per creients shintoïstes davant els petits altars a la llar, i les cerimònies fetes als santuaris. També les cerimònies als santuaris varien entre les cerimònies diàries d'ofertament fetes pels sacerdots del temple al matí i la tarda, i els festivals anuals que inclouen processons i ritus molt sofisticats, en els quals participen milers de persones.

Totes les cerimònies inclouen quatre elements: purificació (*harai*, 祓), un ofertament (*shinsen*, 神饌), una oració (*norito*, 祝詞) i una festa simbòlica (*naorai*, 直会). L'acte d'adoració als *kami* no és solament una cosa que es fa al cor de l'individu sinó que també s'ha d'expressar per mitjà de rituals religiosos.

La **purificació** es fa com a preparació per a posar-se en la presència del *kami*, la qual neteja tot tipus de contaminació, mal o brutícia que hi hagi en la persona i restaura l'equilibri corporal intern i la relació harmoniosa de l'individu amb el món exterior. Les purificacions ordinàries són fetes tant per laics com per sacerdots, abocant aigua sobre les puntes dels dits; per això se les coneix com a *temizu* (literalment 'mà d'aigua', 手水). Les purificacions formals les fan els sacerdots. Primer reciten una oració de purificació i després agiten una branca de *sakaki* sagrat ('arbre de la prosperitat', 榊) per sobre de la persona, grup o objecte que s'ha de purificar. Aquest acte generalment va acompanyat per l'aspersió d'aigua salada. També hi ha purificacions que es fan per mitjà del bany i cerimònies de purificació de la nació o de tota la terra, anomenades *oharai* (大祓), literalment 'gran purificació'.

Hi ha tres tipus diferents de **purificació ritual**:

- *Misogi* ('ablució', 禊). Rentat del cos amb aigua. Normalment, es renten les mans i es glopeja amb la boca als recipients d'aigua que hi ha a l'entrada dels santuaris. Aquí s'inclourien els banys de purificació previs als festivals, i altres banys especials d'aigua freda.

El mont Fuji

La més famosa de totes les muntanyes sagrades japoneses, el mont Fuji (富士山), és venerada com una autèntica deïtat shintoïsta per molts milers de pelegrins japonesos que ascendeixen cada any al santuari que hi ha al cim. Està situada al sud de la ciutat de Tokyo cap a la regió d'Izu. Al segle XIX es va originar un culte a Fuji consistent en la construcció de petites rèpliques de la muntanya en els santuaris locals de moltes parts del Japó.

Sakaki (榊)

Arbre de la prosperitat. És una branca de pi sagrat amb què els sacerdots shintoïstes fan els ritus de purificació als santuaris.

- *Harae* (祓). Expulsió de tot pols o adherència impura, tant física com espiritual.
- *Imi* ('abstinència', 忌). Abstinència especialment exigida a les persones encarregades dels rituals religiosos. Per exemple, és necessari mantenir-se allunyat del bullici popular en temps de festivals, menjar determinats aliments, etc.

Les **ofrenes** als *kami* són els ritus més comuns que els fidels shintoistes han de fer diàriament, almenys una vegada al dia i, si és possible, dues vegades. Amb aquest acte s'evita que el *kami* se senti infeliç i la mala fortuna recaigui sobre els individus. Els regals que s'ofereixen als *kami* poden variar molt, però els més comuns són l'arròs, la sal, l'aigua i les flors. Els **tipus d'ofrenes** que són presentades davant del *kami* són quatre: diners, aliments i begudes, objectes materials (com teles de seda, cotó, pintures, etc.) i objectes simbòlics (una branca de *sakaki* sagrat, balls, danses, etc.).

Ofrenes i oracions en un santuari shintoista

Les **oracions** ofertes als santuaris són recitades en japonès clàssic pels sacerdots. En aquestes oracions s'alaben les qualitats del *kami*, s'expressa agraïment, es fan peticions, etc.

Les cerimònies shintoistes es conclouen amb una **festa sacra**, denominada *na-orai*, que significa 'menjar plegats amb el *kami*'. Aquest ritu consisteix a beure formalment una mica de vi d'arròs servit pel sacerdot oficiant de la cerimònia. Tanmateix, en les grans festivitats, les cerimònies solen acabar amb un menjar com a conclusió.

Hi ha també molts tipus de **festivals** que se celebren als santuaris. L'ocasió més important en qualsevol santuari és el festival del santuari, que és anual o biennal. També se celebren el festival de la tardor de la recol·lecció de la collita, el festival commemoratiu de la dedicació del santuari a un determinat *kami*, el festival en record dels avantpassats, i altres nombrosos festivals relacionats amb les tradicions locals o nacionals.

El ***matsuri*** en les seves dues accepcions d'expressió de veïnatge o solidaritat comunal i de ritual religiós és, de molt, l'esdeveniment més important que es dona en qualsevol santuari shintoista. La característica central d'aquestes festivitats és la **processó sagrada**, en la qual es porta pels carrers un santuari preparat (*mikoshi*, 御輿) amb la imatge del déu del lloc, per a honrar i festejar el *kami*. El *mikoshi* se sacseja com més millor perquè es creu que amb això s'augmenta el gaudi del *kami*.

El cicle anual, sobretot l'arribada de l'any nou, té un significat molt especial. La majoria dels japonesos visiten el santuari shintoista durant els tres dies que duren les celebracions de l'any nou. Altres festivitats estan relacionades amb el

cicle de l'arròs, des de la plantació fins a la collita. Cada una de les etapes està assenyalada amb una festivitat, essent especialment important la festivitat que commemora l'inici de la plantació a la primavera. En tot el país se celebra la plantació anual de les primeres plantes d'arròs per l'emperador en un arrossar especial del Palau Imperial de Tokyo.

1.3. Evolució històrica del shintoisme

El terme *shintoisme*, 'el camí dels déus', apareix per primera vegada en la compilació de la crònica semimitològica *Nihonshoki* ('Cròniques del Japó', any 720 dC.), amb relació a les cerimònies religioses, divinitats i santuaris existents a la Planícia dels Abundants Joncs i Espigues Replentes.

Es tracta del país de les Vuit-centes Miríades dels Déus (*Yaoyorozu-No-kami-No-Kuni* 八百万の神の国), una terra privilegiada, amb els seus avantpassats d'ascendència divina sota la protecció de la deessa Sol (Amaterasu). Aquest origen diví fa que des dels seus inicis el shintoisme s'identifiqui amb el poble japonès i es consideri una cosa pròpia i exclusiva que no pot ser practicada per altres pobles.

Aquests trets tan lligats a la nació i a la seva història fan que la millor manera d'entendre el shintoisme sigui estudiar la seva evolució històrica.

1.3.1. Shintoisme primitiu

Els historiadors del Japó se solen referir al "shintoisme primitiu" per denominar les creences religioses dels habitants de les illes abans de la introducció del buddhisme, el taoisme i el confucianisme que va tenir lloc gradualment cap a la primera meitat del segle VI dC.

Els diferents pobles que anaven arribant a les illes (tungús, melanesis, altaics, asiàtics sud-orientals), principalment durant el període Yayoi (300 aC-300 dC), aportaven les creences xamàniques i animistes que practicaven a les seves terres d'origen. Se sentien identificats amb la naturalesa i participaven de la naturalesa divina. En la seva cosmovisió no hi havia una clara diferència entre el món dels homes i el món diví. Hi havia unes forces superiors, anomenades *tama* (魂), i els esperits dels déus, *kami*, residien en els éssers de la naturalesa. Aquestes forces, font de tota vida, habitaven també en l'home i l'abandonaven després de la mort. Per consegüent, la preocupació més gran dels humans era atreure les forces favorables i benèfiques i expulsar, per tant, les malèfiques i perjudicials.

Principals característiques del shintoisme primitiu

El shintoisme primitiu mancava d'una filosofia elaborada o d'un sistema metafísic; no tenia textos fundacionals ni preocupacions ètiques. La seva cosmovisió era bàsicament optimista, centrada en l'aquí i l'ara, més que en una salvació llunyana o en la vida després de la mort. Hi havia un tracte reverencial a la naturalesa i les seves forces, i l'esfera dels homes depenia de la seva harmonia amb aquestes.

Tenint en compte totes aquestes qüestions, les característiques fonamentals del shintoisme primitiu són les següents:

1) L'activitat religiosa de les comunitats agrícoles se centrava en els **ritus de culte estacional**, que demanaven la intervenció divina per a la protecció i l'obtenció de bons cultius, i agraïen les collites. També hi havia ritus de fertilitat familiar.

2) El **culte als avantpassats** era una pràctica important ja en aquesta època, principalment per part del cap del clan, dedicat als avantpassats de les famílies principals i al cap i fundador del clan principal, *Yamato*, de qui descendia la família imperial del país.

3) Es veneraven tres **tipus de kami**:

a) Éssers singulars de la naturalesa circumdant: muntanyes, roques, mar, etc.

b) Personatges humans destacats de la comunitat i del clan, fundadors, caps, herois.

c) Forces abstractes que concedeixen la vida.

4) La **cosmologia mitològica tradicional** del Japó antic dividia l'univers en quatre nivells.

a) Primer nivell, *Takamagahara* (高天原): el regne celestial, l'Alta Praderia Celestial, on hi havia els déus, liderats per Amaterasu i *Takamimusubi*, que apareixen com a monarques de l'Univers.

b) Segon nivell, *Kunitsukami* (国津神): el món intermedi dels éssers humans i altres éssers de la Naturalesa. També hi havia els déus terrestres, de valls, muntanyes, aigües, rius, animals, etc.

c) Tercer nivell, *Yomi-No-Kuni* (黄泉の国): la regió de les tenebres, l'inframón, regne de la mort i refugi dels esperits malignes i impurs. Aquí regna la deessa *Izanami*, que governa sobre tots els altres éssers d'aquest regne.

d) Quart nivell, *Tokoyo* (常世): la Terra Eterna, més enllà del mar hi ha la terra (o l'illa) de la vida eterna, a la qual es dirigeixen personatges especials; des d'allí tornen en algunes ocasions per donar la seva benedicció i suport als éssers humans.

Elements vinculats a les pràctiques religioses del shintoisme primitiu

1) **Llocs sagrats.** Eren els llocs d'on venien els déus. Inicialment el shintoisme no construïa santuaris. Els déus descendien del cel a una muntanya, arbre o roca específica durant els temps rituals i el lloc sacre s'assenyalava amb una corda grossa de palla d'arròs (*shimenawa*, 注連縄) que el separava dels llocs profans. Les cerimònies religioses se celebraven al costat d'aquestes roques o arbres sagrats. Posteriorment es van començar a construir santuaris en llocs considerats sagrats que destacaven per la seva bellesa i es consideraven apropiats perquè hi residissin els déus.

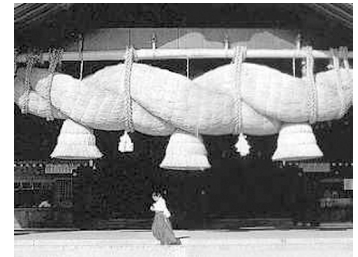
2) **Temps sagrats.** Des de temps remots, els japonesos distingien dos temps o dimensions diferents en la vida humana, el temps especial de les festivitats i el temps ordinari, de la vida diària i rutinària.

3) **Purificacions.** Per a poder fer els ritus era necessari estar lliure de tot tipus de pol·lució, brutícia, taca. La puresa religiosa exigia el rentat del cos i la netedat en els vestits. També es consideraven impureses rituals la menstruació, les relacions sexuals o els parts, que havien de ser degudament purificats.

4) **Especialistes del que és sagrat.** No formaven un sistema eclesiàstic homogeni. D'una banda, hi havia els sacerdots de tipus xamànic, capaços d'atreure els *kami* i sotmetre'ls; i, de l'altra, endevins que utilitzaven ossos, closques de tortuga i omòplats de cérvol per a les endevinacions, i que en altres casos coneixien el futur segons la interpretació de presagis.

1.3.2. Shintoisme organitzat (593-1185)

Durant els segles VI- VIII, com a conseqüència de la introducció del buddeisme –cap al 538 o 552–, va aparèixer en la cort imperial japonesa una classe sacerdotal privilegiada.

La shimenawa 注連縄

La *shimenawa* 注連縄. és una corda grossa de palla d'arròs que assenyalava el lloc sagrat per separar-lo dels llocs profans. Aquesta clara demarcació serveix també per a allunyar els esperits malèvols i les malalties. Aquestes cordes es pengen també de l'edifici principal de culte dins el santuari per a ressaltar-ne el caràcter sagrat.

Inicialment, les cerimònies rituals van ser fetes per determinats membres del clan i va sorgir la figura del *kan-nushi* ('mestre de culte'), que a més es va convertir en el representant del *kami*. Amb la centralització del govern al segle VII, es va produir també la institucionalització del sacerdoti shintoista. Es va crear el departament de Culte *Shinto (Jingikan)*, presidit pels clans *Nakatomi*, *Imbe* i *Urabe*, que administrava tant el sistema de santuaris shintoistes del país com l'organització de més de vint festivals celebrats al llarg de l'any.

Els santuaris es van convertir en grans llocs de pelegrinatge i entre tots els d'aquesta època destaquen els santuaris d'*Ise* (伊勢神宮) i *Izumo*.

L'emperador Kotoku (645-654) va unir al seu títol el de "déu vivent, governador del món, i emperador del regne Yamato". La dimensió religiosa d'un règim imperial com aquest reclamava tota la col·laboració dels sacerdots shintoistes per poder portar a terme les seves reformes i justificar les seves aspiracions de total control sobre les terres del país. Per això, els sacerdots shintoistes van passar a ser considerats **funcionaris públics**, amb rang de noblesa en la cort imperial, i un càrrec de caràcter hereditari.

Recopilació de les escriptures shintoistes

A partir del segle VI dC, a causa de la influència xinesa, la centralització del govern i la institucionalització del shintoisme, neix la necessitat en la cort imperial de Yamato (大和) de disposar de cròniques oficials del país similars a les existents en la cort de la Xina per poder demostrar els orígens ancestrals i fins i tot divins de la dinastia imperial. D'aquesta manera, sorgeixen les dues fonts escrites principals per al coneixement del shintoisme, el *Kojiki* i el *Nihonshoki*, obres compilades al segle VIII.

L'emperador Temmu –va regnar durant els anys 673-685– va encarregar als erudits que fessin aquestes recopilacions amb la finalitat de consolidar la tradició nacional japonesa, utilitzant relats llegendaris antics, a més de genealogies (*Teiki*) i narracions (*Kyujji*), que s'havien anat compilant durant els dos últims segles.

Ono Yasumaro (mort el 723) va escriure el 712 el *Kojiki* (古事記). Escrit parcialment en prosa clàssica xinesa (els fragments d'oracions i poemes estan redactats en un japonès molt arcaic), narra la història del Japó des de l'edat mítica dels déus ancestrals de la família imperial fins a l'emperadriu Suiko, l'any 628 de la nostra era. Tanmateix, a causa de la seva extrema complexitat, no va rebre massa atenció fins al segle XVIII. L'estudiós Motoori Norinaga (1730-1801) en va fer una traducció al japonès comú, cosa que va permetre que es convertís en un dels textos bàsics del nacionalisme japonès.

Ise

És un gran complex de santuaris situat prop de la costa del sud-est de Nara. Un dels santuaris més antics del Japó i el més sagrat del shintoisme. Dedicat a la deessa del Sol, Amaterasu. Des del segle VII, tots els edificis del complex són substituïts cada vint anys per rèpliques exactes.

Ono Yasumaro

Cortesà de la cort de l'emperadriu Gemmei, rep l'encàrrec de recopilar els textos relacionats amb els orígens del Japó de part de l'emperadriu el 711. A partir de textos anteriors, Ono va elaborar el text del *Kojiki* i el va presentar quatre mesos després, al principi de l'any 712.

El *Nihonshoki* ('Cròniques del Japó', 日本書紀) va aparèixer el 720 i va ser compilat pel príncep Toneri (676-735) i l'estadista Fujiwara No Fubito (659-720); escrit en xinès, va tenir un públic més extens que el *Kojiki*. Consta de trenta volums, als quals cal afegir diverses taules genealògiques. Comença per l'edat mítica dels déus i arriba fins al regnat de l'emperadriu Jito (686-687).

El *Kojiki* i el *Nihonshoki* presenten els orígens divins del Japó i la seva casa imperial en tres cicles principals de relats: el cicle de la Praderia Celestial, cicle d'*Izumo* i cicle de *Tsukushi*.

Cicle de la Praderia Celestial

Segons el *Kojiki*, en l'origen hi havia tres déus suprems que van aparèixer al cel (segons el *Nihonshoki*, en l'origen hi ha el caos, que després de la seva separació origina el cel i la terra); es tracta d'*Amenominakanushi* ('Senyor del Cel Central'), Takamimusubi ('Gran Productor') i *Kamimusubi* ('Diví Productor'), déus generadors que van donar lloc a nous déus de nivell còsmic que s'organitzen en sis generacions. La setena generació en la qual es produeix el pas del nivell còsmic al terrestre, la formen Izanagi (déu) i Izanami (deessa), germans i esposos. De la seva relació matrimonial sorgeixen l'arxipèlag del Japó, els déus naturals (muntanyes, aigües) i en especial el foc (*kagutsuchi*). Izanagi es convertirà en el senyor dels vius i Izanami, en senyora del regne dels morts. D'ells dos sorgeix la generació de déus següent, formada per Amaterasu ('la deessa Sol'), *Tsukiyomi* ('el déu Lluna') i *Susano* ('el déu Vent'), els quals es reparteixen el cosmos.

Cicle d'Izumo

Susano descendeix a Izumo (actual província de Shimane) i edifica un gran palau a *Suga*. Es casa amb una princesa a la qual salva de la serp de vuit caps. La parella divina resideix en el palau construït per ell, i engendra generacions de divinitats. D'entre tots ells destaca el déu *Okuninushi* ('el Senyor del Gran País d'Izumo'). Després de diversos episodis de lluites, Amaterasu ordena a Okuninushi lliurar el govern de les seves terres als descendents de la deessa del Sol. Okuninushi accepta i Amaterasu envia al seu nét, el déu *Ninigi no Mikoto*, a prendre possessió de la Terra Central de les Planícies de Joncs Fèrtils (Japó). I en senyal del seu poder, Amaterasu lliura a Ninigi els tres tresors divins (la joia de forma de corba, el mirall sagrat i l'espasa sagrada).

Cicle de Tsukushi

El nét d'Amaterasu, Ninigi no Mikoto, amb els tres tresors sagrats, descendeix a la muntanya de *Takachi-nonomine* a Tsukushi (actual *Kyushu*). Allí edifica un palau, i s'enamora de la bellesa de la Dama de les Flors. Es casa amb ella i tenen descendència. I d'aquesta manera comença el regne diví sobre la terra. El fill gran, Sort de Mar, es guanya la vida amb els fruits del mar, mentre que el fill petit, Sort de la Terra, viu dels fruits de la terra. El fill de Sort de Terra, en fer-se gran, es va casar i va tenir quatre fills. I l'últim d'ells és Jimmu, el primer emperador del Japó, de qui descendeix tota la genealogia ininterrompuda dels emperadors japonesos fins a l'actualitat.

Resulta també important per a l'estudi del shintoisme el contingut dels *Fudoki* (風土記), **cròniques sobre les diferents províncies del Japó**. Van ser recopilades l'any 713 per la cort imperial de *Nara*, en les quals s'inclouen també les llegendes dels *kami* locals. D'entre tots els *fudoki*, l'únic que s'ha conservat sencer és el de la província d'Izumo, que tracta sobre les creences d'aquesta zona.

També apareixen dades interessants sobre el shintoisme en les antologies de poemes del segle VIII, el *Kaijuso* (751) i el *Man'yoshu* (759).

Tot el ritual shintoista centrat en la família imperial i els seus clans va quedar codificat al final del segle IX –al *Jogan Gishiki*, i més endavant, al principi del segle X, en la gran obra *Engi-Shiki* ('Reglament de l'era d'Engi'). Amb això, el *shinto* es convertia en una religió sistematitzada, coherent i dotada de les seves pròpies escriptures, rituals, sacerdots i santuaris.

1.3.3. Sincretisme shintoisme-budhisme

Com hem dit a l'inici, el procés d'organització i estructuració del shintoisme està estretament relacionat amb la penetració del budhisme al Japó. Aquest contacte entre totes dues tradicions té una importància essencial per a poder entendre el pensament i la religió al Japó.

El budhisme va ser introduït al Japó a través de Corea al segle VI. Aquesta nova tradició religiosa es va propagar ràpidament i va ser ben acollida per la cort, fins al punt que l'any 594 el budhisme va ser proclamat religió oficial de l'Estat. Tanmateix, l'acollida d'aquesta nova tradició per part del poble va necessitar una mica més de temps, ja que aquest continuava practicant devotament la seva fe centrada en els *kami*.

La fusió entre el culte *shinto* i el budhisme es va iniciar gairebé en el mateix moment en què el budhisme va arribar al Japó. Es poden destacar tres fases en aquest procés:

1) Al segle VIII van aparèixer els temples santuari (*jinguji*), en els quals els *kami* eren objecte de culte seguint el ritual budhista, amb la creença que d'aquesta manera els *kami* serien més poderosos i complaents amb els fidels. Per això, es va estendre el costum de recitar sutres davant els altars shintoistes. D'aquesta manera, amb el pas dels anys aquest moviment de coexistència de les dues religions es va anar consolidant i sistematitzant gradualment.

2) Al final del segle VIII es comença a concebre el *kami* Hachiman (八幡) com una deïtat protectora de la llei budhista i, poc després, com un *bodhisattva*. Es va iniciar la construcció de santuaris als temples budhistes, cosa que va fer que s'assimilés encara més el culte dels *kami* al ritu budhista.

3) A partir del segle IX neix la noció que alguns *kami* són emanacions de budes o *bodhisattva* i es comença a utilitzar el terme *honji-suijaku* (本地垂迹) com a expressió del sincretisme entre shintoisme i budhisme. Durant els dos segles posteriors va augmentar considerablement el nombre de *kami*, que van passar de ser simples esperits, alguns potencialment malignes, a emanacions de figures budhistes. D'aquesta manera, els *kami* s'havien convertit de simples protectors de la llei de Buda a éssers necessitats de la salvació budhista per a poder-se transformar en encarnacions de les grans figures del budhisme. Segons

aquesta visió, les divinitats shintoïstes havien aparegut al Japó amb l'objectiu d'alliberar els creients japonesos del patiment i la ignorància, tal com ensenyen les doctrines budhistes. Cap al segle XIII, moltes de les divinitats dels santuaris shintoïstes ja havien quedat identificades amb divinitats budhistes.

1.3.4. Característiques del shintoïsmes durant el període medieval

Tot el període medieval (*Kamakura* 1185-1333, *Muromachi* 1336-1573 i *Momoyama* 1568-1600) es caracteritza per un sincretisme religiós que va coexistir amb moviments puntuals per reforçar el shintoïsmes.

Durant els segles XIII-XIV van aparèixer diferents models de sistematització del pensament shintoïsta, clarament diferenciats del budhisme. El primer intent de sistematització es va produir amb l'obra anònima, el *Shinto Gobusho* (神道五部書), el contingut de la qual resumeix les creences shintoïstes del moment. En aquesta obra el *shinto* es desmarca del budhisme, indicant que el caos (*konton*, 混沌) és la realitat última i que els *kami* no són emanacions budhistes. El caos és l'origen dels déus: abans de la separació del Cel i la Terra (simbolitzats en els déus dels santuaris interior i exterior d'Ise) regnava el caos, i d'aquest va sorgir la divinitat. Afegeix que l'única qualitat distintiva del *shinto* és la puresa; per això es destaquen tots els ritus de purificació. I, accentuada la puresa interior, indica que el cultiu de la virtut de sinceritat-honradesa és el camí religiós de tot creient shintoïsta.

Durant aquest mateix període, es van desenvolupar altres idees i elements bàsics del shintoïsmes. Així, va ser en aquest moment quan (a) s'accentua el caràcter exclusiu i diví del Japó, (b) s'amplia el cercle de pertinença a la comunitat shintoïsta, del clan a les comunitats locals (*ujiko*, 氏子), que incloïen persones unides per llaços de parentesc i també persones d'altres clans, (c) es desenvolupen grups professionals o artesans que s'afiliaran a un santuari determinat, i (d) s'agrupen diversos santuaris per a formar comunitats més grans, denominades *ko* (講).

1.3.5. Predomini del shintoïsmes en el període Tokugawa (1600-1868)

Durant el període Tokugawa (徳川) comença una nova època d'absolut predomini del shintoïsmes, en detriment del budhisme (molt popular durant el període medieval), junt amb un harmònic acostament i assimilació del neo-confucianisme desenvolupat en aquest període. Apareix una nova escola d'estudiosos a la recerca de la identitat nacional que formaran el moviment *Kokugaku* (Estudis Nacionals, 国学).

Hachiman

Malgrat les aparences, no es tracta d'una estàtua budhista, sinó d'una imatge del *kami* Hachiman, protector dels guerrers i del poble, abillat com un monjo budhista (s. XIII).

El complex del santuari d'Ise

El complex del santuari d'Ise té dos edificis principals: el *naiku* ('santuari interior') dedicat a la deessa del Sol, Amaterasu, i el *geku* ('santuari exterior') de la deessa de l'Arròs, *Toyouke omikami*.

Shinto Gobusho

Aquest text, que literalment es podria traduir com 'Els cinc llibres del *shinto*', va ser compost per un grup d'erudits sacerdots shintoïstes al final del segle XIII. Però ells van atribuir la seva autoria a llunyanes figures imperials i divines. Va ser considerat com a un conjunt d'escriptures sagrades revelades pels déus, i com a tals solament podien ser llegides per sacerdots més grans de seixanta anys. S'hi tracta sobre temes de mitologia, història, ritual i pràctiques de purificació i ètica.

El grup dels Estudis Nacionals va promoure els estudis filològics i de crítica literària dels textos clàssics japonesos per investigar el vertader sentit de la cultura i les creences de l'antic Japó. És a dir, les creences i la cultura existent al Japó abans de la introducció i assimilació de les influències estrangeres portades pel budhisme, el taoisme i el confucianisme.

La revitalització del shintoisme del període Tokugawa es pot atribuir a la convergència de diferents factors:

- 1) L'augment de la **devoció popular** centrada en el culte del santuari d'Ise. Aquesta devoció popular, estesa sobretot entre la classe comerciant, predicava el cultiu d'un cor obert als altres, amb seriosa dedicació al treball, i un sincer seguiment del camí de la naturalesa.
- 2) La **presa de consciència** per part dels sacerdots shintoistes de la seva fe com una cosa independent de les creences budhistes i com a peculiar i propi de la nació japonesa.
- 3) La influència d'Ansai Yamazaki, un monjo budhista que es va convertir en un apassionat defensor del **neoconfucianisme** de l'època i fervorós creient del shintoisme. Com a resultat, va sorgir el Suika Shinto, una **síntesi** dels conceptes metafísics, cosmològics i ètics del neoconfucianisme i de les tradicions de diverses escoles shintoistes.
- 4) El paper central que hi va tenir l'Escola d'Estudis Nacionals, **Kokugaku**. Aquest importantíssim moviment cultural japonès estava dedicat a la investigació dels Estudis Nacionals, que comprenien els textos clàssics japonesos, els himnes, les pregàries, els mites *shinto*, la poesia clàssica, etc. Algunes de les figures més destacades d'aquest moviment van ser: Kada-No-Azumamaro (1669-1736), Kamo-No-Mabuchi (1697-1769), Motoori Norinaga (1730-1801) i Atsutane Hirata (1776-1843). Les dues idees centrals que va defensar aquest grup d'erudits van ser la preeminència imperial i la superioritat del poble japonès. El poble japonès era superior a totes les nacions estrangeres inclosa la Xina.

Durant el període *Tokugawa* es va produir una forta politització del shintoisme i com a conseqüència d'això certs personatges importants de la vida pública van ser deïficats.

Per exemple, Tokugawa Ieyasu, general en cap i monarca *de facto* va ser tingut, a la seva mort, pel déu Sol de l'Est, cosa que va donar legitimitat religiosa a la dinastia que el va instaurar.

Autoretrat de Motoori Norinaga

Motoori Norinaga
(本居宣長 1730-1801)

Probablement el més gran erudit shintoista de tots els temps i responsable del ressorgiment shintoista conegut com a *Kokugaku*. Junt amb els seus companys va tractar de redefinir la identitat nacional japonesa fent referència als antics textos shintoistes. En el seu comentari al *Kojiki* afirma: "El Japó és el país que va veure néixer Amaterasu, deessa del Sol, demostració de la seva superioritat enfront de les altres nacions".

1.3.6. El shintoisme d'estat en la restauració Meiji (1868-1912)

El fort augment del nacionalisme japonès durant la restauració Meiji (明治) va contribuir a una forta revitalització del shintoisme.

El 1868 es crea el Departament de Culte *Shinto* i el shintoisme se separa clarament del budhisme, declarant que la coexistència entre aquestes dues religions anava en contra del Camí Nacional del Japó. El shintoisme passa a ser l'única religió oficial de l'Estat.

El 1870 el Govern proclama la Gran Doctrina, que restaura "El Camí dels Déus" com a principi directiu de la nació, i s'obliga a l'empadronament familiar en els santuaris shintoistes dedicats als *kami* locals de les seves residències. Es posa en marxa un programa de formació nacional que promou la reverència als *kami*, la importància de la Llei del Cel i del Camí de la Humanitat, i la lleialtat al tro i la total obediència a les autoritats.

Així mateix, es produeix un moviment oficial i en part popular en contra del budhisme: nombrosos temples van ser saquejats i es van transformar en santuaris shintoistes; els sacerdots budhistes van ser obligats a secularitzar-se i es van confiscar totes les terres dels temples budhistes.

El 1889, amb la proclamació de la nova constitució, l'emperador és declarat "sagrat i inviolable" (Constitució de 1889, art. 3) i les seves funcions són definides en l'article 1 de la mateixa Constitució: "L'Imperi del Japó regnarà i serà governat per una línia ininterrompuda d'emperadors per un període etern...". L'emperador, amb el seu caràcter diví, es converteix en el símbol del poder del Japó, entorn del qual s'aglutina tota la nació.

El 1882 es proclama una nova llei que tindrà una gran transcendència històrica sobre les creences shintoistes del Japó. A partir d'aquest moment el shintoisme va quedar dividit en dues classes: *shinto* d'estat i *shinto* de religió. Amb aquesta distinció es reinterpretava el shintoisme, especialment pel que fa a la pràctica del culte a l'emperador. El culte a l'emperador era, a partir de llavors, una pràctica de naturalesa patriòtica i no religiosa i quedava desvinculat de l'àmbit religiós.

Els llocs de culte shintoista es van denominar *jinja* per als pertanyents al *shinto* d'estat i *kyokai* si eren del *shinto* de religió. Els continguts de tots dos *shinto* van ser clarament especificats.

D'una banda, el **shintò d'estat** perpetua l'autèntic esperit nacional de la raça japonesa, només celebra rituals per a fomentar i promoure exclusivament les "característiques nacionals", exclou la prèdica de les seves pràctiques i passa a gaudir del patrocini econòmic de l'Estat. De l'altra, el **shintò de religió** ensenya i propaga la fe, organitza activitats religioses i promou la moral individual, disposa de recintes que són de propietat privada i amb total autonomia sense dependre de l'Estat, i omet el *torii* ('la porta cerimonial') en l'entrada al recinte del santuari.

Entre l'any 1876 i 1908, es van reconèixer tretze **ordres shintoïstes**, que poden ser classificats en cinc grups:

- a) **Shintoïsmes pur:** destaquen els temes tradicionals de la crònica sagrada *Kojiki*.
- b) **Confucians:** posen èmfasi en l'ètica confuciana.
- c) **Purificació:** accentuen les pràctiques de purificació i l'ascetisme.
- d) **Muntanya:** rendeixen culte a les muntanyes sagrades.
- e) **Fe curativa:** atorguen especial importància als guariments per mitjà de rituals.

1.3.7. El shintoïsmes i el nacionalmilitarisme dels anys trenta

En el país va anar creixent cada vegada més la consciència d'una identitat privilegiada que fomentava el sentiment nacionalista, cosa que va accelerar el moviment ultranacionalista que rebutjava el domini de les potències occidentals en els països asiàtics. El Japó era un país elegit i protegit pels déus per defensar la causa asiàtica. Per a aconseguir aquest fi, el mètode més eficaç era expansionar l'imperi del Japó a l'Àsia i d'aquesta manera frenar les potències imperialistes occidentals.

La paraula clau d'aquest període va ser *kokutai* 国体. Aquesta paraula neix durant el període Tokugawa, i es designava el caràcter privilegiat de la nació japonesa, la seva lleialtat a l'emperador i la seva pietat filial amb els pares. Pot ser traduïda com a 'esperit nacional'. Aquest esperit nacional contribueix al fet que tots els japonesos se senten units formant una única família nacional en la qual l'emperador és el descendent diví de la deessa Sol i els súbdits són una extensió de la família imperial.

En el terme *kokutai* es combinaven tres elements tradicionals de la cultura japonesa (shintoisme, confucianisme i *bushido*), que exaltaven l'origen diví del Japó, les virtuts clàssiques i l'entrega absoluta a la causa imperial amb ple sacrifici de l'individu.

Durant aquesta època, la gran majoria del poble japonès va ser educat per aquesta ideologia nacionalista; això va donar lloc a una unitat absoluta entorn de la figura de l'emperador i va desembocar en les accions militars japoneses en territori d'altres nacions asiàtiques i als extremismes que van empènyer l'imperi japonès a intervenir en la Segona Guerra Mundial.

Bushido

És el codi moral de l'antic *samurai*—la classe guerrera de l'antic Japó—, que s'observava molt estrictament com a codi d'honor.

1.3.8. El shintoisme després de la Segona Guerra Mundial

La derrota patida pel Japó en la Segona Guerra Mundial va representar un cop molt fort per a la identitat nacional del poble japonès, basada en una visió cosmològica mil·lenària que, de sobte, es va esfondrar i va posar en crisi els valors tradicionals i el sentit de la seva història.

Tot això també va tenir grans conseqüències per al shintoisme d'estat. El desembre de 1945 es va prohibir qualsevol suport i difusió del *shinto* d'estat per part de qualsevol organisme públic japonès i també es prohibia qualsevol finançament a les institucions pròpies d'aquest shintoisme; van quedar anul·lades les funcions religioses de l'Estat i es van prohibir totes les institucions dedicades a la investigació, la propagació del *shinto* i a la formació de sacerdots shintoistes.

El *shinto* d'estat va passar a ser considerat una religió més entre les existents al Japó. D'aquesta manera, s'iniciava una nova època en el shintoisme. Tanmateix, aquesta nova fisonomia donada al shintoisme d'estat continua creant problemes al Japó actual i amb el pas dels anys la relació entre l'Estat i el shintoisme ha continuat aixecant polèmiques. La família imperial i els membres del Govern fan encara en l'actualitat certs actes cerimonials de clara significació shintoista que són objecte de discussió pública.

1.4. El shintoisme en el Japó contemporani

El shintoisme, que va ser dividit en diferents sectes abans de la Segona Guerra Mundial, va experimentar un creixement espectacular després de la guerra. Actualment, hi ha més de quatre-cents grups *shinto* diferents.

Molts dels nous grups shintoistes prenen també elements originaris tant del budhisme com del cristianisme. Bona part d'aquests grups *shinto* basen la seva pràctica religiosa en el guariment i les tècniques extàtiques, i entronquen amb creences populars molt arcaiques d'índole xamànica.

El *jinja-shinto* ('*shinto* dels santuaris'), sorgit de l'antic *shinto* d'estat, va formar una associació de santuaris que reunia un total de vuitanta mil. Té un fort arrelament en les zones agrícoles, les més tradicionals, i continua constituint avui en dia un marc cerimonial de referència per a molts japonesos.

En moltes de les llars japoneses, la població continua reverenciant els altars dels déus familiars, practicant ritus ancestrals, i encara es fan els pelegrinatges als temples familiars locals. Tanmateix, en les grans ciutats a poc a poc es van perdent les pràctiques tradicionals.

Els **festivals populars**, *omatsuri* (御祭), es continuen celebrant amb gran participació de tota la nació. Entre els més importants hi ha: les processons transportant l'*omikoshi* (御神輿), habitacle del déu local; els festivals de l'Any Nou, les celebracions nupcials, etc.

Alguns dels **problemes** que es poden observar en el shintoisme actual són els següents:

- Amb el creixement de les grans ciutats, el tradicional sistema de l'*Uji-Ko* pel qual les famílies finançaven les activitats dels santuaris locals es va desintegrant. Això fa que els santuaris depenguin cada vegada més de la distribució d'amulets, ofrenes d'exorcismes i pregàries especials per a la seva subsistència.
- Cal destacar la deficient formació i el nombre insuficient dels sacerdots shintoistes. Això repercuteix en el fet que la propagació de les doctrines shintoistes sigui bastant pobra.
- Finalment, cal assenyalar el llegat històric del shintoisme d'estat, que encara pesa sobre el shintoisme en la societat actual japonesa.

Malgrat això, els temples i santuaris *shinto* continuen modelant el paisatge urbà i rural del Japó contemporani, i la convivència pacífica amb les altres tradicions religioses es continua manifestant en tots els àmbits de la societat japonesa.

2. El xamanisme o muisme coreà

2.1. El xamanisme en els orígens de la cultura coreana

A Corea, quan algú pregunta sobre els orígens de la nació coreana i la seva fundació, gairebé amb tota seguretat tots els coreans li respondran que va ser *Dangun* (단군) el seu fundador. Dangun és un personatge mitològic considerat el pare del poble coreà. Fins i tot en el calendari festiu del país hi ha un dia que commemora l'establiment de la nació per Dangun, el 3 d'agost.

La història de Dangun és un mite coreà que explica de quina manera es va fundar la nació coreana. Vegem a continuació què ens diu aquest mite segons apareix relatat en el *Samguk Yusa* (삼국유사):

Samguk Yusa

Memòria dels Tres Regnes. Obra escrita pel monjo budhista Iryeon (1206-1289) al final del segle XIII, aproximadament cap a l'any 1281. S'hi compilen relats mitològics transmesos oralment i descripcions de fets històrics, anècdotes i llegendes procedents del període històric dels Tres Regnes (57 aC-668 dC).

Fa dos mil anys, hi havia un home anomenat *Dangun Wangkeom* (단군왕검) que va establir una ciutat a Asadal (아사달) i va fundar una nació anomenada *Joseon* (o Choson, 조선). Això va succeir en temps de l'emperador Yao.

En altres temps, Hwanim (환인) tenia un fill jove anomenat Hwanung (환웅), que desitjava descendir des del cel i així posseir el món dels homes. El seu pare, adonant-se de la intenció del seu fill, va descendir sobre les tres grans muntanyes i va veure que els homes es beneficiarien (de l'acció del seu fill). Acte seguit, va donar al seu fill els tres "cheonbuin" i li va ordenar anar-se'n a governar els éssers humans.

Emportant-se tres mil (esperits), Hwanung va descendir sobre el cim de la muntanya Taebaeksan (태백산), sota de l'arbre on hi havia l'Altar Sagrat. Junt amb el Comte del Vent, l'Amo de la Pluja i l'Amo dels Núvols, (Hwanung) supervisava l'agricultura, el manteniment de la vida, el guariment de les malalties, els càstigs, la diferència entre el bé i el mal i tots els tres-cents seixanta tipus de treballs dels homes.

En aquells dies, hi havia un ós i un tigre que vivien junts en una cova i que dia rere dia acudien a pregar a Sinung (신웅, un altre nom per a Hwanung, que significa 'El diví Ung', i que emfatitza la naturalesa divina de l'heroi]. Tots dos volien ser transformats en éssers humans. Llavors, el déu els va donar un tros de donzell sagrat i vint trossos d'all. I els va dir: "si mengeu això i no veieu la llum del dia durant cent dies, rebreu la forma humana". L'ós i el tigre van collir les plantes i les van menjar. Van haver de dejunar tres vegades durant set dies. L'ós va rebre un cos de dona. El tigre, en canvi, no va ser capaç de mantenir el dejú i no va aconseguir la forma humana.

Però com que no hi havia ningú amb qui la dona Ungnyeo [웅녀, dona ós] es pogués casar, cada dia acudia sota d'un arbre on hi havia l'altar per a resar per un fill. Hwanung va canviar la seva forma i s'hi va casar. Ella es va quedar embarassada i va tenir un fill. Li van dir Dangun Wangkeon. L'any cinquanta de l'emperador Yao, l'any Kyeongin [presumiblement l'any 2308 aC].

Dangun va establir una ciutat a Pyeongyang i l'anomenada nació *Joseon*. Posteriorment va moure la seva ciutat a Asadal a Paegaksan, que també era coneguda com a Kyngolsan i com a Keummidal. I va governar la nació durant 1.500 anys. El rei Wu de Zhou, l'any del regnat Jimao [Wu era el primer rei de la dinastia Zhou de la Xina i sembla que va

Cheonbuin

Segells celestials, tresors del cel. Encara que no sabem què són exactament simbolitzen el poder del sobirà.

Donzell i all

Aquestes són plantes medicinals usades en la medicina tradicional coreana. El relat implica que aquestes plantes són sagrades i posseeixen el poder de la metamorfosi.

regnar des de l'any 1125 aC fins al 1115 aC. Això significaria que la data seria l'any 1125 aC] va entronitzar Kija com a rei de l'estat de Joseon. Dangun llavors se'n va anar a viure a Changdanggyeong. Posteriorment va tornar a Asadal, es va retirar en soledat i es va transformar en el déu de la Muntanya. [En aquest moment] tenia 1.908 anys d'edat.

"Ko Joseaon. Wanggeom Joseon". *Samguk Yusa* (part 1.1, traducció del coreà de José Antonio Doménech del Río).

Llegint atentament aquest mite podem descobrir entre les seves línies l'estreta relació que hi ha entre el xamanisme i l'origen de la cultura coreana. Alguns dels elements del xamanisme que podem trobar en aquest mite són els següents:

- El nom *Dangun* fa referència al 'cel', i la muntanya sagrada i l'arbre còsmic (*axis mundi*) sobre els quals descendeix Dangun són termes clarament vinculats a les concepcions xamàniques.
- La transformació de l'ós en dona com a conseqüència d'haver menjat un determinat aliment ritual prescrit i haver evitat la llum, símbol de la vida, ens evoca el procés pel qual ha de passar un xaman durant la seva iniciació. Per al xaman, aquest ritu iniciàtic és una experiència simbòlica de mort i resurrecció.
- La unió entre déus i dones terrenals és també un tema comú i recurrent en el xamanisme. Dangun, fruit de la unió d'un déu i d'una poderosa "mare osa" que actua com el seu esperit protector, es pot considerar com l'arquetipus del xaman.

Aquest mite de Dangun, basat molt probablement en la figura d'un rei xaman, ha ajudat al llarg de tota la història del poble coreà a reforçar l'esperit nacional en els moments de crisi i li ha inculcat un profund sentit d'identitat nacional. Els coreans freqüentment fan referència als seus orígens i es refereixen a ells mateixos com a "nosaltres, els descendents de Dangun"; és a dir, un poble elegit, amb origen diví. El seu país és el lloc sagrat al qual va descendir el fill de Déu perquè s'iniciés el poble coreà.

L'anàlisi d'aquest mite ens pot ajudar a entendre de quina manera en la cosmovisió de l'ànima coreana hi ha molts elements que procedeixen del xamanisme i que encara avui influeixen en el mode de vida i de pensar dels coreans. La gran majoria dels investigadors consideren que actualment el muisme (o xamanisme coreà) és una de les forces més dinàmiques de la cultura coreana i que precisament per això exerceix una gran influència sobre la resta de corrents culturals.

La paraula *muisme* procedeix del terme *mu*, que és la paraula usada per a denominar els xamans coreans. El corresponent caràcter d'origen xinès (巫) està format per dos traços horitzontals que representen el cel i la terra, units per un traç vertical, al voltant del qual podem veure dues figures humanes (人)

Axis mundi

Objecte pel qual el xaman ascendeix al món dels déus i serveix de pont entre el cel i la terra, normalment és representat per un pal o un arbre.

Retrat de Dangun, fundador de Corea

Lectura recomanada

Per a més informació, podeu consultar el text següent, que és un tractat general sobre xamanisme:

J.M. Poveda (1997). *Chamanismo. El arte de curar*. Madrid: Temas de Hoy.

que simbolitzen dos xamans fent un ball ritual. En el muisme, el xaman és l'encarregat de posar en comunicació el cel i la terra mitjançant uns ritus que inclouen molts elements relacionats amb el ball.

2.2. Principals característiques del muisme

2.2.1. Principis bàsics

El xamanisme és una pràctica religiosa estretament relacionada amb la pràctica espiritual del xaman (en coreà *mudang*, 무당), la persona que té una experiència directa de contacte amb els esperits i que, per tant, fa d'intermediari entre els déus, els esperits i els humans. Durant aquests contactes amb els esperits, el xaman és posseït per ells i entra en un estat d'èxtasi. Amb aquestes experiències es comunica amb els déus i els transmet els desitjos dels humans. De la mateixa manera, també revela les intencions dels esperits als éssers humans.

La primera i més important característica del muisme és l'**experiència personal i directa del xaman amb els déus** i el seu paper de pont entre tots dos mons.

La segona característica fonamental és de tipus funcional. El **fi últim** del xamanisme consisteix a **satisfer les necessitats pràctiques dels humans**. Normalment les persones busquen els serveis dels xamans per raons pràctiques: recuperar la salut, tenir descendència, aconseguir riqueses o poder, etc. Són necessitats que tots els humans sentim i/o anhelem. Per tant, podem dir que el xamanisme coreà combina aspectes místics –de relació amb els éssers divins– i elements mundans –com les necessitats bàsiques de qualsevol humà.

Una tercera característica és la idea d'unió dels oposats. En l'estat d'èxtasi, **el xaman uneix aquest món amb l'altre món** encara que aquesta harmonia i unió entre els dos mons –el d'aquí i el del més enllà– no es pot fer sense conflictes ni dolor. En tots els rituals xamànics trobem elements de dolor, mort i resurrecció.

El xamanisme creu que els éssers humans deuen el seu naixement als déus i que quan moren, per tant, tornen a l'altre món, al món dels esperits, en el qual continuaran vivint en un estat d'immortalitat.

Mu

Mu 무,巫

En coreà hi ha dos codis d'escriptura diferents: un d'alfabètic anomenat *hangul* i els caràcters xinesos. Moltes paraules es poden escriure indistintament de les dues maneres, per exemple, la paraula *mu*.

Xaman

Els xamans poden ser homes o dones, però en l'actualitat a Corea la gran majoria són dones.

Fins ara hem vist algunes qüestions generals que ens ofereixen una aproximació general als continguts del xamanisme coreà. Vegem a continuació alguns aspectes més específics d'aquesta tradició cultural i religiosa.

2.2.2. Cosmologia

A Corea hi ha molts contes i cançons xamàniques que relaten els orígens de l'univers. Aquestes narracions, que es poden considerar mites de la creació, coincideixen a presentar-nos déu separant els cels de la terra i implantant l'ordre en el món dels humans. Per tant, ens parlen d'una situació de caos original i d'un cosmos procedent de déu.

L'univers està dividit en tres parts: el món situat per sobre del cel, la superfície de la terra i el món per sota de la superfície terrestre. Hi ha la creença que tots tres són idèntics i que cada un té el seu propi Sol, Lluna i estrelles.

1) En el món situat **per sobre del cel** hi ha els déus que governen sobre totes les coses de l'univers, entre ells, per exemple, el déu Creador, el déu Sol, el déu Lluna, el déu de les Estrelles, etc. Aquest és el paradís somiat pels humans, on hi ha abundància d'aliments i roba, on no hi ha malalties ni mort. En definitiva, un món sobrenatural en el qual regna la felicitat.

2) En el món situat **en la superfície de la terra** habiten els humans, animals, ocells i els déus de la naturalesa, com per exemple el déu de la Muntanya.

3) En el món situat **sota la terra** habiten els missatgers de la mort i els déus de l'Infern, que són els que envien els missatgers de la mort. L'infern està situat sota de la terra i és un món fosc on la fredor, la gana i els patiments duren eternament.

En morir, els mortals van a l'infern o al paradís i la seva destinació dependrà de la bondat o maldat de les accions que la persona hagi fet durant la seva vida.

La visió de l'univers està basada en la idea que l'**univers existeix més enllà dels límits de temps i espai**. La idea que els déus el creen i el controlen es fonamenta en la noció d'uns déus invisibles i eterns, sense límits d'espai ni temps i que són la font dels éssers visibles. Aquests, amb una existència temporal, no tenen autèntic valor, mentre que els éssers invisibles i eterns, en canvi, són els que realment tenen valor i poder sobre els éssers visibles.

2.2.3. El panteó xamànic coreà

Els esperits que formen el panteó del xamanisme coreà són innumbrables. Per això un dels noms que reben els xamans a Corea és el de *mansin* (만신), que literalment significa 'deu mil déus'. Amb aquest nom es fa referència a la capacitat dels xamans homes o dones de controlar tota aquesta multiplicitat.

Els estudiosos del xamanisme coreà han proposat diverses classificacions dels esperits, encara que sempre resulta difícil delimitar clarament els diferents tipus tant d'esperits com de déus. Tanmateix, es pot fer una divisió general dels déus en cinc categories:

1) **Déus naturals**, que estan relacionats amb fenòmens de la naturalesa. Al seu torn, aquests déus es poden classificar en déus del Cel, de l'Aigua, de les Direccions, del Vent, de les Roques o dels Arbres. El déu del Cel, *Cheonsin* (천신), generalment és considerat com el déu que ocupa la posició més alta. En una posició similar es troben déus com *Hwanim*, *Chilsong* (칠성), *Hananim* (하나님) junt amb altres déus procedents del buddhisme.

2) **Déus regionals**, que estan relacionats amb els pobles o els llogarets locals. Cada població té les seves pròpies divinitats que protegeixen i procuren el bé del poble –especialment en tot el que està relacionat amb la collita– i eviten l'entrada de forces negatives al territori local.

3) **Déus humans**, que són éssers humans que han estat divinitzats al llarg de la història. Al seu torn, es classifiquen en dos grups:

a) *Déus heroics*, que són déus que tenen la capacitat de rescatar els humans de les seves desgràcies o dels desastres i els porten bona sort i riqueses. Els més representatius d'aquests déus són els generals militars que es van fer famosos al llarg de la història en les guerres. El seu poder s'estén no solament sobre els individus o famílies sinó també sobre tota la població o fins i tot la nació sencera.

b) *Avantpassats*, que són els esperits dels avantpassats de la família. Tenen un paper especial com a protectors dels seus familiars; al seu torn, els familiars que estan en aquest món han de procurar la felicitat dels seus predecessors. Els avantpassats continuen tenint les mateixes necessitats que els vius, els agraden els aliments saborosos, la música, els diners, etc., i per tant se'ls ha de mantenir satisfets oferint-los aquests regals.

4) **Déus de la mort**, que són els encarregats de guiar els morts fins al món on habiten. No tenen cap poder sobre els morts, sinó que únicament actuen com a ajudants de les persones mortes.

5) **Déus de les malalties**, que són els déus que porten les diferents malalties als humans.

Els déus del muisme apareixen com a éssers independents, que tenen les seves pròpies àrees d'actuació i les seves pròpies activitats. I la vida dels humans està estretament relacionada amb les divinitats. La felicitat o desgràcia dels humans està lligada de manera directa a la seva relació amb els déus i amb els esperits.

2.2.4. Els xamans, *mudang*

Com hem dit al principi d'aquest mòdul, el xaman o la xaman és el personatge central del xamanisme coreà. Vegem a continuació algunes de les seves característiques més rellevants.

El xaman, en coreà normalment denominat *mudang* (무당), és un intermediari que estableix la comunicació entre els déus i els humans. El xaman exerceix aquesta tasca de mediació amb un ritu denominat *kut* (굿). Durant el *kut*, el xaman exerceix de sacerdot responsable d'una cerimònia religiosa.

Tradicionalment, els xamans coreans han estat classificats en **dues categories**. En primer lloc, aquells que senten la crida a ser xaman per mitjà d'una possessió per part d'un déu o un esperit i, en segon lloc, els que no pateixen aquesta possessió sinó que reben la crida de manera hereditària.

En l'actualitat, la majoria dels xamans són dones i les seves vides no són gaire diferents de les de qualsevol persona ordinària: es casen, tenen fills i viuen en cases normals com la resta de la gent.

Els xamans que reben la crida en ser posseïts per un déu normalment experimenten aquesta possessió després d'un llarg període de malaltia o de dolor emocional. Després d'haver acceptat aquesta crida han de passar per una cerimònia d'iniciació anomenada *naerin kut*.

2.2.5. Ritus i cerimònies

Les cerimònies que constitueixen el nucli del xamanisme es poden dividir en tres grups segons el seu grau de complexitat.

Els ritus més simples són els anomenats *pison* (비손), literalment 'fregar les mans'. Aquest ritu normalment es fa per a protegir els membres d'una família que emprendre un viatge, per a guarir petites malalties o per a millorar les relacions matrimonials. Es col·loca una ofrena d'aliments en l'habitació prin-

cipal de la casa o en la terrassa i, a continuació, la *mudang* o xaman fa una breu oració, al mateix temps que es frega les mans. En alguns casos, la mare de la casa és qui fa les oracions.

En segon lloc, tenim els anomenats *koseo* (고서) i *pudakkeori* (푸닥거리). Aquests ritus són una mica més llargs i complicats que els anteriors. El *koseo* normalment se celebra en el desè mes lunar, durant el període de recol·lecció de la collita, i el *pudakkeori* es fa al llarg de tot l'any per a expulsar els esperits menors (*chapkwí*, 잡귀), quan una llar passa per èpoques de mala sort, ja es tracti de malalties o de problemes econòmics. En els dos rituals, una o dues *mudang* van a la casa de la persona que ha sol·licitat els seus serveis i transmet els desitjos d'aquesta família als déus per mitjà de cançons, balls i música. Aquestes cerimònies no són excessivament complexes i solen durar unes tres o quatre hores com a molt.

En tercer lloc, el *kut* és la més llarga i important cerimònia dins el xamanisme coreà. És una barreja d'elements molt diferents: ofrenes de licor i aliments, flors de paper, espelmes i altres objectes ornamentals, amb la intenció d'atreure l'atenció dels déus; així mateix, s'acompanya de balls interpretats per diversos xamans amb música molt característica i amb instruments tradicionals coreans, cançons, oracions, profecies i manifestacions similars.

El *kut* es pot definir com un ritu xamànic en el qual la xaman, *mudang*, convida els déus o esperits sumida en un estat de trànsit o èxtasi, per mitjà de balls i música. La *mudang*, amb aquests ritus, entreté els esperits, intercedeix davant els esperits dolents perquè no portin desgràcies als humans, envia els morts a l'"altre món", demana l'ajuda dels esperits per als malalts, i la felicitat i la prosperitat dels habitants del poble o les famílies particulars que han sol·licitat els seus serveis.

Entendre el missatge i l'estructura del *kut* és essencial per a comprendre el sentit més profund del xamanisme. En el muisme no hi ha escriptures establertes o doctrines; per tant, únicament es pot arribar a conèixer els elements essencials i comprendre la unió que hi ha entre ells per mitjà dels ritus. Per aquest motiu, més endavant analitzarem amb més deteniment l'estructura i significat del *kut*, com a cerimònia central del xamanisme coreà.

2.3. Evolució històrica del muisme

Els orígens del xamanisme coreà, entès com un corpus de creences i pràctiques religioses, i com una manera d'entendre l'existència, es remunten fins als inicis de la història de Corea i han estat part de la història d'aquesta nació des dels seus albors fins a l'actualitat sense interrupcions. Encara que al llarg d'aquesta història hagi passat per molts alts i baixos, la continuïtat que ha tingut fa del xamanisme coreà un cas únic entre les altres tradicions xamàniques que hi ha a

Koseo i Pudakkeori

Koseo 고서

Pudakkeori 푸닥거리

El *koseo* és un ritu ofert als déus de la llar per a demanar la seva protecció. I el *pudakkeori* és un petit *kut* per a intercedir per la salut de la família.

Dansa ritual xamànica

l'Àsia oriental. A la Xina, el xamanisme va ser absorbit en gran part pel taoisme cap al segle III dC i al Japó va quedar assimilat al shintoisme i indirectament al buddhisme. A Corea, en canvi, el xamanisme no va perdre la seva identitat malgrat l'entrada del taoisme i el buddhisme en la península.

Vegem a continuació quina ha estat la posició del muisme en els diferents períodes històrics de Corea.

Durant el període que va des de l'era **Go-Joseon** (2333 aC.) fins a l'època dels **Tres Regnes** (57 aC.-668 dC.), els xamans estaven en una posició envejable ja que eren els anomenats *reis sacerdots*. Els reis complien una doble funció com a governants i líders religiosos; eren els responsables de les cerimònies xamàniques en favor del seu poble. Però a mitjan l'època dels Tres Regnes, amb la formació d'un estat en el qual l'autoritat del rei va quedar reforçada, les dues figures del rei i el sacerdot es van començar a escindir. A més, es van introduir noves tradicions religioses, procedents de la Xina, com el confucianisme, el taoisme i el buddhisme, que van ser adoptades per la cort. Així, a poc a poc, el xaman es va convertir en un líder religiós al servei del rei, entrant en competència amb els líders religiosos de les altres tradicions religioses.

Encara que el xamanisme va continuar convivint amb les altres tradicions religioses, durant el següent període històric, el de la **unificació de l'imperi Silla** (676-935), la religió que més va prosperar va ser el buddhisme. El buddhisme va adquirir l'estatus de religió oficial de l'Estat i els reis es van convertir en una peça fonamental en la seva difusió per tota la península. El xamanisme va ampliar el seu sistema religiós incorporant elements buddhistes dins la seva tradició, concretament alguns dels seus déus i cerimònies. En els ritus xamànics intervenen molts elements buddhistes, com algunes de les seves escriptures, vestits, instruments d'oració, etc. Al seu torn, el buddhisme coreà va incorporar en la seva cosmovisió molts elements procedents del xamanisme. Potser el més popular va ser la presència en tots els temples buddhistes del santuari dedicat al déu de la Muntanya.

Durant la **dinastia Goryeo** (o Koryo, 918-1392), continua la coexistència entre el xamanisme i les altres tradicions, essent encara el buddhisme la religió dominant. Però cap al final d'aquest període, la profunda influència del buddhisme en la societat i la cort, i la gran acumulació de riqueses i terres per part dels monestirs van començar a generar importants problemes polítics i econòmics. Això va fer que els oficials de la cort comencessin a veure de mal ull aquesta religió i es fossin orientant cap al corrent de pensament neoconfuciana procedent de la Xina, que proposava una nova manera d'organitzar la societat. Aquest canvi d'orientació portaria greus conseqüències tant per al buddhisme com per al xamanisme durant la dinastia següent.

Llibre recomanat

Hyun-key Kim (2002). *Syncretism of Buddhism and Shamanism in Korea*. Seül: Jimoondang Pub. Comp.

En aquest llibre l'autora fa una introducció a les tradicions buddhista i xamànica a Corea, per després passar a analitzar els elements buddhistes i xamànics que hi ha en les dues tradicions respectivament.

La **dinastia Joseon** (1392-1910) va convertir el confucianisme en la ideologia de l'Estat i, per tant, en la tradició dominant en la societat coreana. La societat de l'era Joseon va ser reestructurada segons el model confucià. Com a resultat d'això, xamanisme i buddhisme van ser objecte d'opressió i fins i tot de persecució durant aquest període. Els monjos i els xamans van ser tractats com a proscrius i es van haver de retirar als llocs marginals de la societat. Els homes de les classes més influents de la societat i els erudits consideraven el xamanisme com un conjunt de meres supersticions i creences demoníiques. Però, d'altra banda, les dones i les classes més humils van continuar practicant fidelment els ritus i oracions xamànics i acudint als xamans quan sorgien necessitats en la família o en el poble. El muisme va continuar estant molt present en el més profund del centre de la cultura coreana, encara que va passar a ser una tradició marginal.

La persecució del xamanisme no va cessar durant el **període colonial japonès** (1910-1945). El Japó, conscient que el xamanisme era la base cultural i religiosa del poble coreà i la font d'energia de la nació, va intentar per tots els mitjans destruir-lo i eradicar-lo. Per a això, l'estratègia que va seguir el Govern colonial va ser intentar dominar els xamans. També va introduir els principals déus del shintoisme japonès i els va imposar els *mudang* coreans perquè els reverenciessin com a déus tutelars propis, i els va obligar a posar-los al centre dels seus altars particulars. Tanmateix, malgrat la cruesa amb què els japonesos van actuar, no van aconseguir posar fi a la tradició i al pensament coreà.

Després de l'**alliberament**, el 15 d'agost de 1945, quan l'exèrcit japonès va abandonar la península de Corea, la supressió del xamanisme va prendre un aspecte diferent. Amb el predomini entre els estaments governamentals de les ideologies prooccidentals racionalistes i el ràpid creixement de les esglésies cristianes, el xamanisme va ser estigmatitzat com una superstició que anava en contra de la modernitat i el desenvolupament econòmic del país. L'educació en les escoles presentava aquesta tradició xamanística com un vestigi del passat que s'havia d'abandonar per a poder aconseguir la reconstrucció de la nació. Especialment durant el govern del president Park Jung-Hee (1961-1979) i el seu moviment per un nou poble (*semaul*), la persecució del xamanisme es va intensificar i fins i tot es van destruir molts dels petits santuaris xamànics que existien en els pobles i llogarets.

Després del govern de Park Jung-Hee, el nou Govern va llançar una campanya per recuperar i revifar la cultura tradicional coreana. Es va tornar a reconèixer el paper important del xamanisme en la conservació de la cultura tradicional i el seu paper en la construcció del que podríem anomenar *l'esperit coreà*. En l'actualitat, les pràctiques i tradicions xamàniques persisteixen més vives que mai i continuen estant molt presents en una societat tan moderna i desenvolupada com la coreana. Fins i tot algunes estadístiques xifren en dos-cents mil el nombre de xamans que hi ha en l'actualitat. Però tot això no significa que el xamanisme hagi deixat de ser considerat en general per la població amb pre-

Dinastia Joseon (o Choson)

Va ser en aquesta època quan el xamanisme va passar a convertir-se en una tradició religiosa predominantment femenina. Les dones van passar a tenir un paper fonamental en els ritus i cerimònies. Els xamans, que fins al moment havien estat essencialment homes, van passar a ser en la seva gran majoria dones.

Cristianisme a Corea

L'Església catòlica arriba a Corea al final del segle XVIII, però durant més d'un segle va patir persecucions i no es va poder instaurar plenament en la societat fins al segle XX. Les esglésies protestants van arribar a Corea des dels Estats Units al final del segle XIX i van tenir més influència en la societat, sobretot des de les institucions educatives.

judicis i recel, malgrat que la majoria dels coreans acudeixi als xamans quan sorgeix algun problema en la família. El muisme es considera una "herència cultural" que ha de ser conservada.

2.4. *Mudang*, els xamans i les xamans

En aquest apartat ens endinsem en la figura central del xamanisme coreà, el xaman o *mudang* i la xaman o *mudang*. Per a això començarem per analitzar quin és el procés pel qual una persona s'arriba a convertir en xaman.

És necessari recordar els dos tipus principals de *mudang*, aquelles que reben la crida amb la possessió d'un déu, *kangsin mudang* (강신무당, *kangsin* vol dir 'el descens de la divinitat'), i les de tipus hereditari, aquelles que reben la crida per mitjà dels seus avantpassats, *seseup mudang* (세습무당, *seseup* vol dir 'hereditari, heretat de la família'). La principal diferència entre elles és la manera com arriben a ser xamans. Mentre que les primeres ho fan per mitjà de la possessió directa dels déus, en el cas de les segones la seva vocació xamànica els ve de la família, heretada de les seves mares. L'altre element que les diferencia és la proclamació dels *kongsu* (공수, 'missatges dels esperits transmesos per la boca de les *mudang*'). Aquests *kongsu* són una part essencial dels ritus xamànics, en el cas de les *kangsin mudang*, però no es donen en els ritus de les *seseup mudang*. La resta de funcions desenvolupades per totes dues és molt similar. També hi ha una diferència geogràfica entre totes dues. Les *kangsin mudang* es distribueixen fonamentalment en la part centre i nord de la península, mentre que les *seseup mudang* es troben principalment al sud.

Ens centrarem principalment en la figura de les *kangsin mudang*, ja que són les més nombroses en l'actualitat. Vegem a continuació quin és el procés que segueixen fins a convertir-se en xaman.

2.4.1. La crida a ser *mudang*

Les xamans que reben la crida amb la possessió per part d'un esperit o déu normalment experimenten el descens de l'esperit després d'una llarga malaltia. Aquesta experiència s'anomena *sinbyeong* (신병), literalment la 'malaltia dels déus'.

La persona elegida per a ser *mudang* emmalalteix sobtadament i encara que vagi a l'hospital i rebi tractament mèdic no aconsegueix curar-se. En aquesta situació, la persona perd la gana, no té ànim, és objecte d'estranyos somnis, busca llocs solitaris, té visions profètiques, etc. Freqüentment vaga sola per les muntanyes proferint estranyos sons i a vegades troba objectes xamànics enterats a les muntanyes per alguna xaman que va morir sense tenir successora.

La persona intentarà per tots els mitjans curar-se de la malaltia fins que per si sola o per indicació d'algun familiar o amic s'adoni que l'única manera de curar-se és fent un *kut*. L'única manera d'alliberar-se d'aquesta malaltia, doncs, és acceptar la crida a ser una *mudang*.

2.4.2. Ritu d'iniciació, *naerim kut*

Una vegada s'ha acceptat la crida dels déus per a ser xaman, aquesta crida ha de ser sancionada socialment i per a això l'elegida ha de passar per un ritu d'iniciació anomenat *naerim kut*. Mitjançant aquest ritu, el seu déu protector la posseirà i romandrà custodiat en el cos de la xaman. D'aquesta manera, la nova *mudang* mor en la seva antiga vida i torna a renéixer en una vida nova com a xaman. Durant la celebració del ritual, haurà de demostrar les seves capacitats místiques i sobrenaturals.

La idea de totalitat i d'unió dels oposats (el *yin* i el *yang*) és el símbol més significatiu d'aquest ritu. Quan es troba en estat d'èxtasi, la xaman uneix aquest món dels humans amb l'"altre món" i això ho fa combinant experiències de dolor i alegria, patiment i plaer, de plor i rialles. I és durant aquesta cerimònia quan adquireix els seus dots profètics.

Naerim kut

Naerim kut 내린굿

Aquest tipus de *kut* és el ritu d'iniciació dels xamans. L'estructura és similar als altres *kut*, però durant tota la cerimònia el xaman neòfit és acompanyat per un xaman més experimentat que li serveix de guia i padrí.

2.4.3. Període de formació de les *mudang*

Per a poder arribar a ser una bona xaman és necessari passar per **un període de formació** sota la tutela d'una xaman més experimentada, amb la qual poder practicar ritus xamànics, com els *kut*. Aquest període de formació pot durar entre dos i deu anys.

La xaman que fa de mestra o instructora de les neòfites rep el nom de *sineomi* (신어미), és a dir, la 'mare donada pels déus', i l'aprenenta de xaman el de *sintal* (신딸), la 'filla donada pels déus'. Normalment la nova xaman se'n va a viure amb la seva mestra i s'estableix una estreta relació entre totes dues, com de mare i filla.

Durant aquest període inicial aprendrà de quina manera ha de fer els *kut*, les diferents classes de *kut* que hi ha, les cançons xamàniques, els balls, els diferents instruments, la manera de preparar els altars per als esperits i déus, els aliments per als rituals, la fabricació dels vestits per als diferents déus i l'ús de les eines que les xamans utilitzen en les cerimònies.

Vivint amb el seu *sineomi*, la novícia a poc a poc aprendrà a actuar i viure com una autèntica *mudang*. Haurà d'aprendre a oblidar-se del seu patiment i ressentiment *han* (한) per a poder viure al servei dels esperits i déus; al mateix temps que respondrà a les necessitats dels seus clients. La xaman haurà de presentar davant els déus el patiment i les necessitats d'aquells que acudeixen a ella demanant la seva ajuda.

Aquelles neòfites que compleixen el seu període de formació sota la tutela d'una xaman bona i experimentada, es convertiran després en famoses xamans i heretaran els instruments xamànics de la seva mestra quan aquesta mori.

2.4.4. La *mudang* i la seva relació amb els esperits

La *mudang*, després de ser posseïda per un esperit durant el ritu d'iniciació, *naerim kut*, portarà l'esperit a casa seva, on prepararà un petit santuari en una de les habitacions, lloc que rep el nom de *sindang* (신당), és a dir, 'temple de déu'. En aquest espai, guardarà tots els seus instruments i tots els objectes necessaris per als ritus i les altres activitats que haurà de fer en honor als déus. Les altres persones, fins i tot els membres de la seva família, no hi poden entrar sense el seu permís.

La *mudang* es lleva de matinada i la primera cosa que fa és anar a l'altar on està el seu esperit i oferir-li oracions. Posa un recipient amb aigua clara davant l'estàtua del seu déu i després crema una barreta d'encens i li ofereix també fruites. Tots els regals o oferiments de diners que rep dels seus clients els posa sempre a l'altar i els lliura als déus, abans d'usar-los.

A més, almenys una o dues vegades l'any, normalment a la primavera o tardor, la *mudang* celebrarà un *kut* especial en honor al seu déu, l'anomenat *jinjeok kut* (진적굿). Així mateix, acudirà amb freqüència al mar o la muntanya per resar al seu esperit tutelar, on li farà oracions i ofrenes. Així, amb totes aquestes oracions i ofrenes no solament rep benediccions per a ella mateixa sinó que també intercedeix per les necessitats dels seus fidels i seguidors.

2.4.5. La *mudang* i la seva relació amb els seus fidels, *tangol*

L'altra activitat principal de les *mudang*, a més de cuidar la seva relació amb els esperits, és la de respondre a les necessitats dels seus fidels. Les persones que venen buscant els serveis de les *mudang* o que participen en els seus ritus, en coreà reben el nom de *tangol* (단골), literalment 'clients'.

Han

Han 한

Aquest és un concepte difícil de traduir, expressa el ressentiment acumulat al llarg de la història pel poble coreà, i en particular per la dona coreana.

Xaman posseïda per un esperit

Un dels principals fins del xamanisme és respondre a les necessitats bàsiques dels humans. Normalment, la gent acut a les *mudang* per raons molt pràctiques (guarir-se d'alguna malaltia, tenir un fill, aconseguir diners o béns), per raons de poder (per protegir un negoci de la mala sort, poder aprovar la selectivitat), etc. Aquestes pràctiques i desitjos mundans reben el nom de *kibok* (기복), el desig de veure's complides les necessitats mundanes i solucionar els problemes comuns que van sorgint en la vida de qualsevol persona.

Per a respondre a aquestes necessitats les *mudang* utilitzen diversos mètodes, com les **tècniques endevinatòries**, l'ús d'**amulets** o talismans, les **oracions i ofrenes** del seu *tangol* en forma de diners o aliments als esperits; ella també elevarà les seves oracions als déus intercedint per ells.

Com a última solució, i si tots aquests mètodes més senzills no han estat suficients, llavors la *mudang* aconsellarà als seus *tangol* que ofereixin **un kut als déus**. Després d'escoltar cada persona, la *mudang* pot saber quin és el millor mètode per a solucionar la seva necessitat. Però normalment solament aconsellarà fer un *kut* com a última alternativa a causa de l'elevat cost econòmic que aquest requereix.

2.5. *Kut*, el principal ritu xamànic

Entre totes les cerimònies del xamanisme coreà, el *kut* és, sens dubte, el ritu més important; sense aquesta celebració seria impossible arribar a comprendre el significat profund d'aquesta tradició religiosa.

Kut és el ritu en el qual els humans es troben i es comuniquen amb els déus per mitjà de la xaman, *mudang*, i resolen els seus problemes vitals. En el *kut* els individus presenten les seves ofrenes, resen per les seves necessitats i escolten els desitjos dels déus per mitjà dels oracles transmesos per les xamans. El *kut* és un ritu el principal fi del qual és obtenir felicitat i bona fortuna per als humans com a individus o com a comunitat.

La figura de la *mudang* està íntimament lligada a l'execució d'aquest ritu. I més encara, la seva fama i respecte dependran de la seva capacitat per a representar degudament el seu paper dins una cerimònia tan sofisticada i dramàtica com és el *kut*. A més, segons la *mudang* que faci el *kut*, l'estructura i forma d'aquest experimentarà grans variacions.

2.5.1. Tipus de *kut*

Els tipus de *kut* que hi ha de cap a cap de la península coreana són innombrables i intentar fer-ne una classificació no resulta tasca fàcil. En primer lloc hi ha grans variacions segons les regions geogràfiques del país. Per exemple, en la zona central i nord, les xamans predominants –posseïdes pels esperits, *kangsin mudang*– no solament evocuen i criden els déus durant els *kut*, sinó que elles mateixes són posseïdes per ells. Per aquesta raó i l'aparell ritual, els vestits i parafernàlia solen ser més elaborats, ja que la xaman encarna en si mateixa el déu que descendeix sobre ella.

Les xamans de tipus hereditari, *seseup mudang*, que predominen al sud, desenvolupen les mateixes funcions: celebren els rituals i es posen en comunicació amb els esperits. Tenen grans habilitats per a la dansa i el cant, i per mitjà d'aquestes manifestacions criden els esperits i els entretenen. Tanmateix, aquestes xamans, a diferència de les anteriors, no són posseïdes per ells, encara que sí que comuniquen les paraules dels esperits dels morts. Però, al marge d'aquests dos fets –la possessió i els déus parlant per la boca de les xamans–, el contingut, estructura bàsica i funció dels *kut* que són fets pels dos tipus de *mudang* són pràcticament idèntics.

També hi ha diferències entre els *kut* que es fan per a la comunitat en general (sigui aquesta un poble o tota la nació) i aquells que se celebren per a satisfer les necessitats individuals o familiars. Els *kut* als pobles, on es busca propiciar els esperits perquè protegeixin tots els seus habitants i puguin tenir una bona collita, es fan sobretot en les zones rurals, mentre que els dirigits als individus o famílies se celebren tant en la ciutat com en el camp.

En general podem dividir els *kut* en quatre tipus:

- 1) Els dedicats a suplicar per la bona sort dels individus o la comunitat, per exemple *chaesu kut* (재수굿).
- 2) Els *kut* per a guarir malalties, per exemple, *piong kut* (병굿) i *hwanja kut* (환자굿).
- 3) Els *kut* dedicats als difunts, els morts, per exemple, *ogi kut* (오기굿) i *jinogi kut* (진오기굿).
- 4) Els *kut* per a promoure el poder espiritual de la mateixa xaman o d'iniciació de la xaman, *jinjeok kut*, *naerim kut*.

2.5.2. Estructura del *kut*

El *kut* és un ritual molt elaborat que pot durar des d'algunes hores fins a diversos dies. En general, el *kut* és un ritu festiu que procura l'entreteniment dels éssers sobrenaturals. Per aquesta raó, la festa inclou aliment, beguda, cançons, danses, música i un gran colorit de vestits i adorns.

Actes màgics

Durant aquestes cerimònies fan a més actes màgics, com posar-se de peu sobre ganivets molt esmolats o tallar la seva pell amb trossos de vidre, etc. Tots aquests actes són considerats mostres del poder de l'esperit que les posseïx.

Dansa muista

Cada sessió del ritu comença amb la invocació dels déus perquè descendeixin al món dels mortals i d'aquesta manera es produeixi la seva aparició durant la cerimònia. Quan apareixen, els humans expressen les seves necessitats per mitjà de la xaman, la qual ofereix aliments i entreteniment als déus i els esperits dels morts.

Dansa xamànica

Els ritus normalment es fan a la casa de la xaman, a l'habitació dedicada al seu déu tutelar, o a la casa particular de la família que ha sol·licitat la seva intercessió davant els déus. De vegades també se celebren en petits santuaris a les muntanyes. Els preparatius de la cerimònia inclouen la preparació de diversos altars amb aliments, fruites i begudes davant les nombroses pintures que representen els déus que aniran apareixent durant el ritual. També a l'habitació es disposen banderes, ganivets, espases, flors i altres adorns que s'aniran utilitzant durant els balls a mesura que els esperits facin acte de presència.

El xaman, amb independència de si és home o dona, vesteix el vestit tradicional de la dona coreana, *hanbok* (한복). A mesura que el ritus progressa, la *mudang* canviarà els seu vestit segons el déu al qual invoqui. Sempre està acompanyada per un grup de músics que s'asseuen a un costat de l'altar preparat per a l'ocasió.

Encara que el *kut* hagi estat encarregat per una família i tingui un caràcter privat, en la majoria dels casos molta gent acut a la casa en qüestió per participar dels diferents actes de què consta. I la *mudang* convidarà els seus *tangol* regulars que hi assisteixin per poder rebre també les benediccions del cel.

Un *kut* consisteix en dotze parts o actes en els quals s'invoquen i honoren tots els déus de dotze categories diferents. Cada un dels actes rep el nom de *geori* (거리). Cada *geori* dura entre uns pocs minuts fins a diverses hores. Durant cada part el déu corresponent és invocat i entretingut.

L'ordre general de les sessions sembla que segueix la jerarquia dels déus o esperits que van apareixent. Es comença amb els déus còsmics, els segueixen els déus locals, les deïtats humanes, els avantpassats i els esperits errants i de menys categoria.

Entre acte i acte hi ha uns intervals de descans que les *mudang* aprofiten per descansar, menjar i instruir les xamans més joves sobre les tècniques per a fer els ritus de manera adequada.

Classificació dels *geori*

És difícil fer la classificació exacta dels dotze *geori* que formen el *kut*, ja que varien molt depenent de la regió i la xaman, però prenent els *kut* que es fan a Seül com a model, els podem presentar de la manera següent:

L'estructura dels *geori*

L'estructura de cada un dels *geori* és més o menys la següent, ja que hi ha moltes variacions com ja vam comentar amb anterioritat: primer, un cant d'invocació; segon, la comunicació entre els éssers sobrenaturals i els humans per mitjà d'un oracle o profecia; tercer, l'entreteniment dels esperits i benediccions; i per acabar, el comiat dels déus.

- 1) *Chudang mullim* (주당물림) i *cho pujeong* (초부정): expulsió dels esperits dolents i purificació de tot tipus de contaminació.
 - 2) *Kamang/kamhung/kamung* (가망): invitació de tots els esperits.
 - 3) *Sangsan geori*: (상산거리): la sessió dedicada al déu de la Muntanya.
 - 4) *Chilsong, chesok i pulsa*: aquest *geori* està dedicat a aquests tres déus que procedeixen del buddhisme. En aquest acte la *mudang* vesteix robes semblants a les dels monjos buddhistes.
 - 5) *Changgun geori* (장군거리): dedicat als esperits dels generals famosos de la història de Corea.
 - 6) *Shinjang* (신장): durant aquest acte els fidels triaran una bandera entre les cinc, de diferents colors (un color per cada una de les cinc direccions de l'Univers), que els ofereix la *mudang*.
 - 7) *Taegam* (대감): en aquest acte descendeix l'esperit *taegam*. És un esperit de la dinastia Joseon i correspon a un alt oficial del govern.
 - 8) *Hogu* (호구): es refereix a l'esperit d'una dona jove raptada pels mongols durant una de les seves invasions.
 - 9) *Chosang* (조상): en aquesta sessió s'invoquen els esperits dels avantpassats de la família que ha encarregat el *kut*.
 - 10) *Seongju* (성주): dedicat als déus tutelars de la família amfitriona.
 - 11) *Changbu* (창부): l'esperit de la *mudang* principal.
 - 12) *Twitchon* (뒤틀전): en aquesta part s'alimenten els esperits menors que ronden per la zona.
- A aquestes dotze parts bàsiques s'hi afegeixen algunes altres depenent de l'especificitat del *kut* que se celebri.

2.6. La dona coreana i el muisme

Tradicionalment, a Corea la dona és considerada la responsable de la vida i del benestar religiosos de la família, mentre que els homes, en canvi, especialment amb el culte als avantpassats, eren els responsables dels ritus religiosos relacionats amb els membres morts de la família. La dona era l'encarregada de presentar davant els déus i els esperits les necessitats de la família i demanar-los la seva protecció i ajuda. Aquesta és la raó per la qual al llarg de la història del poble coreà elles han estat les responsables dels ritus familiars, fortament lligats a les creences xamanístiques, que eren fets dins la llar amb el fi de protegir la família de les influències negatives i malignes. Elles eren les que s'havien de relacionar amb la divinitat per protegir els membres vius de la família de les malalties, la mala sort, els problemes econòmics, etc. En definitiva, eren les intermediàries entre els esperits i la família, com les *mudang*.

Aquesta organització dualista de la vida religiosa de la família implicava que, mentre que els homes s'encarregaven d'un tipus molt solemne i digne dels ritus dedicats als avantpassats de la família, el ritu anomenat *chaesa* (제사), les dones, en canvi, amb uns ritus més informals i flexibles, havien de respondre a les exigències de les divinitats respecte a la família, per d'aquesta manera protegir-ne i mantenir-ne l'harmonia i el benestar.

Els rituals dels homes són el producte de la tradició filosòfica i religiosa confuciana. La moral de la pietat filial (효도) i la seva representació en el culte als avantpassats santificava el sistema jeràrquic de les relacions socials i familiars, que s'estructurava seguint el model patriarcal, en el qual és únicament la línia paterna la que es prenia en consideració pel que fa a la successió i a l'organització familiar. Per això, els rituals masculins són considerats de la "família". Les normes i lleis que es van instaurar durant els segles de predomini confucià en la societat coreana, durant la dinastia Joseon, continuen influïent en l'actualitat i continuen reflectint el caràcter patriarcal i patrilíneal d'un sistema basat en el llaç agnàtic masculí.

Els rituals de les dones es poden considerar, d'altra banda, com els rituals de la "llar". Aquests ritus santifiquen i demarquen un altre aspecte de l'experiència religiosa i de la cosmovisió del poble coreà. La casa com a recinte físic és la metàfora primordial en els ritus de les dones. Els perills són fora de la casa, al món. I els déus de la Llar, quan són venerats apropiadament, defensen la família contra els molts fantasmes, els esperits inquietos, i totes les influències malignes que provenen de l'exterior. Els ritus xamànics en l'àmbit familiar, els resos i pràctiques dedicades a acontentar els déus de la Casa, són fets per la mare de la família.

En els *kut*, els déus i esperits són convocats per la *mudang* en les diferents parts de la seva llar per a, d'aquesta manera, expulsar les males influències i atreure la bona sort. Durant el *kut* les xamans i les dones intercedeixen pel bé de la família i de tota la comunitat, ja que aquesta es considera com una família extensa. A més, en els *kut* apareixen molts déus i esperits femenins als quals no es venera en cap altre ritu. Fins i tot els avantpassats femenins que no tenen un lloc en els ritus confucians dels homes fan acte de presència en els ritus xamànics i estableixen una relació especial amb les dones de la seva família.

Els ritus xamànics, els participants dels quals són majoritàriament dones, mostren una flexibilitat més gran en la seva estructura i concedeixen més espai a la lliure expressió de les dones, en contraposició amb els ritus dels homes, en els quals l'estructura rígida dels ritus no permet canvis ni espontaneïtat.

Pietat filial

Pietat filial 효도

En coreà, *hyodo*. El respecte pels avantpassats i la gent gran en la família i la societat. És la pedra angular del sistema familiar i, per tant, de l'ordre social.

El *kut* ha estat un lloc en el qual la dona coreana ha trobat, al llarg de la seva història, refugi i llibertat, en el qual ha pogut expressar els seus sentiments i il·lusions dins una societat fortament marcada pel model patriarcal.

Resum

El shintoisme japonès, generalment descrit com la religió nacional del Japó, incorpora elements pròpiament religiosos –com figures espirituals, llocs sagrats, ritus i oracions– alhora que també inclou elements populars i polítics –és necessari recordar les clares connexions que ha tingut amb el poder polític, fins al punt d'atorgar a l'emperador de la nació la categoria de déu, *kami*.

La pràctica shintoista es basa fonamentalment en els festivals estacionals que es fan als temples on habiten els *kami*, encara que també hi ha altres ritus i cerimònies, tant individuals com comunitàries.

Quant a l'evolució històrica del shintoisme, és necessari tenir en compte els diferents períodes pels quals ha passat i la importància que ha tingut en cada un d'ells.

Pel que fa al muisme, es tracta d'una pràctica religiosa totalment vinculada a l'activitat d'un xaman, el *mudang*, que és la persona que té una experiència directa de contacte amb els esperits i que, per consegüent, és qui mitjança entre els dos mons. D'una banda, comunica als déus els desitjos dels humans; de l'altra, revela als humans les intencions dels esperits. Tot això es fa sobre la base d'una observança dels ritus perfectament establerta, amb els ritus.

Les cerimònies, doncs, són l'eix central del xamanisme i és a partir d'aquestes que el xaman es comunica amb el món dels esperits. Tenint en compte el grau de complexitat, aquestes celebracions es poden dividir en tres grups.

1) Els ritus més simples són els *pison* ('fregar les mans'). Després d'haver col·locat una ofrena d'aliments a l'esperit en qüestió, el xaman es frega les mans al temps que recita una breu oració. La finalitat d'aquest ritu és el guariment de petites malalties, la bona sort davant un viatge o millorar les relacions matrimonials.

2) Els ritus *koseo* i *pudakkeori* són una mica més llargs i complexos. Generalment es fan per a fer fugir els esperits menors o per a allunyar la mala sort o demanar salut per als membres de la família.

3) El *kut*, la més important de les cerimònies del xamanisme. El xaman intercedeix davant els esperits dolents perquè no portin desgràcies als humans, envia els morts a l'"altre món", demana l'ajuda dels esperits per als malalts, i la felicitat i la prosperitat dels habitants del poble o les famílies particulars que han sol·licitat els seus serveis. Tot això acompanyat per balls i instruments tradicionals.

Glossari

Amaterasu omikami 天照大神 La deessa del Sol; la divina avantpassada de la família imperial japonesa.

Dangun 단군 El progenitor mitològic de la nació coreana.

geori 거리 Part o acte d'un *kut*.

han 한 Ressentiment acumulat al llarg de la història.

jinja 神社 Santuari shintoista.

kami 神 Deïtat, déu o esperit shintoista.

kangsin mudang 강신무당 Xaman per possessió dels déus.

kut 굿 Ritual xamanístic.

matsuri 祭 Festivitat shintoista del santuari, de caràcter anual o biennal.

mikoshi 御輿 Santuari portàtil que es porta entorn del barri o el poble a collibè d'homes i dones joves.

mudang 무당 Terme general per a designar totes les xamans.

naerim kut 내림굿 Ritual d'iniciació de les xamans.

oharai 大祓 Purificació ritual.

seseup mudang 세습무당 Xaman de tipus hereditari.

sindang 신당 Santuari propi de la xaman.

tangol 단골 Conjunt dels creients del muisme i els clients regulars de les *mudang*.

torii 鳥居 Porta cerimonial que assenyala l'entrada a l'espai sagrat d'un santuari.

Bibliografía

- Coogan, M. D.** (ed.) (1999). *Religiones del Mundo. Judaísmo, Cristianismo, Islam, Hinduismo, Budismo, Tradiciones Chinas, Tradiciones Japonesas*. Barcelona: Blume.
- Díez de Velasco, F.** (2002). *Introducción a la Historia de las Religiones*. Madrid: Editorial Trotta.
- Falero, A. J. (coord.)** (2007). *Aproximación al shintoísmo*. Salamanca: Amarú Ediciones.
- Falero, A. J.** (2006). *Aproximación a la cultura japonesa*. Salamanca: Amarú Ediciones.
- González Valles, J.** (2000). *Historia de la Filosofía Japonesa*. Madrid: Editorial Tecnos.
- Grayson, J.** (1989). *Korea: A Religious History*. Oxford: Clarendon Press.
- Ichiro, H.; Fujio, I.; Tsuneya, W.; Keiichi, Y.** (ed.) (1974). *Japanese Religion. A Survey by the Agency for Cultural Affairs* (ed. original, 1972). Tokyo: Kodansha International Ltd.
- Kasulis, Th. P.** (2004). *Shinto: The Way Home*. Hawaii: University of Hawaii Press.
- Kim, H.** (1999). *Korean Shamanism and Cultural Nationalism*. Seül: Jimoondang Publishing Company.
- Kim, T.; Chang, S.** (1998). *Korean Shamanism-Muism*. Seül: Jimoondang Publishing Company.
- Lanzaco Salafranca, F.** (2000). *Introducción a la cultura japonesa: pensamiento y religión*. Valladolid: Universidad de Valladolid, Secretariado de Publicaciones e Intercambio Editorial.
- Littleton, C. S.** (ed.) (1997). *Sabiduría Oriental. Guía Ilustrada de las Religiones y Filosofía de Oriente*. Madrid: Editorial Debate.
- Ministry of Culture and Sports, Republic of Korea** (1996). *Religious Culture in Korea*. Seül: Hollym.
- Ojeda, A.; Hidalgo, A.; Laurentis, E. de** (coord.) (2002). *Sociedad, Economía y Política en Corea*. Madrid: Ediciones Gondo.
- Poveda, J. M.** (1997). *Chamanismo. El arte natural de curar*. Madrid: Ediciones Temas de Hoy.
- Reader, I.** (1991). *Religion in Contemporary Japan*. Londres: MacMillan Press Ltd.
- Reader, I.** (1993). *Japanese Religions: Past and Present*. Kent: Japan Library.